

šumava

www.npsumava.cz

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE

ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA PODZIM 2017 | 45 Kč

2017 *Rok šelem* V Národním parku Šumava

| Kočka divoká na Šumavě
| A copak to tam chytáte?
| Běhej, dokud můžeš
| Průvodci divočinou

V příloze: Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře

Slovo na úvod

Vážení čtenáři, vážené čtenářky,

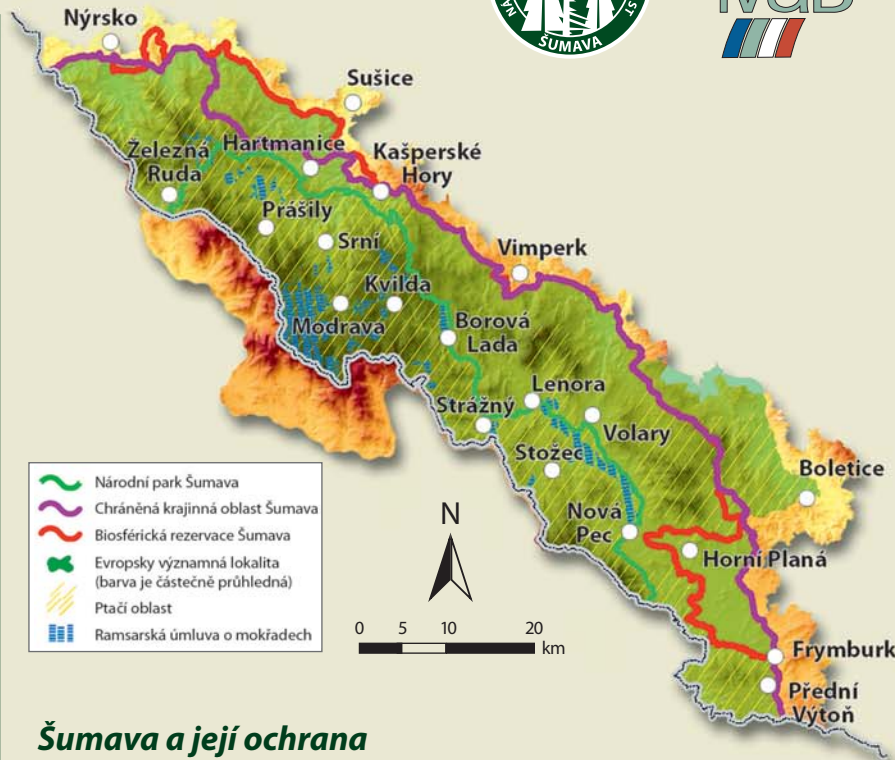
léto je již za námi, ale jeho konec zanechal na Šumavě nesmazatelnou stopu. Dne 18. srpna se přes Trojmezenskou hornatinu přehnala bouře, Šumavany označovaná jako Angela. Jak název napovídá, nemohla přijít odjinud, než od jihozápadu a největší silou dopadla na lesy v okolí Schwarzenberského kanálu. Mezi Jelení, Pěknou a Novou Pecí polámala a vyvrátila desítky tisíc stromů. Správa Národního parku Šumava musela uzavřít nejpoškozenější místa, což některým návštěvníkům zkomplikovalo konec dovolené a místním poskytovatelům služeb závěr turistické sezóny.

Největší díl práce a odpovědnosti teď čeká lesníky, kteří musí v zásahových částech polomy nejpozději do poloviny roku 2018 zpracovat. Zkušenosti napovídají, že práce spojená s likvidací následků bouře je teprve začátkem. Zpracovávání polomů přinese mnoho těžkostí a sporů o poslání NP či ohrožení jeho sousedů gradací kůrovců.

Šumavu čeká, po klidnější periodě, pravděpodobně emočně bouřlivější období, které spustil vítr. Vítr, jenž ovlivňuje lesy Šumavy od nepaměti, a jeho následky formují lesní ekosystémy bez ohledu na přání lidí. Věřím, že většina aktérů emočních bouří si uvědomí, že na rozdíl od větru a dalších přírodních sil a dějů jsou tyto emoční bouře pouze pomíjivým artefaktem.

Přeji čtenářům příjemné podzimní chvíle u „Šumavy“ a lesníkům klid na práci.

Jan Kozel

Šumava a její ochrana

Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.

Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliniště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
 - **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005).
- Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.

Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.

Vydavatel
Správa Národního parku Šumava, reortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Jan Dvořák, Pavel Hubený,
František Janout, Jiří Kadoch,
Jan Kozel, Zdenka Křenová,
Václav Sklenář, Martin Starý,
Josef Štemberk,
Michal Valenta

Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Na titulní straně: Navracející se kočka divoká. Foto Martin Janča
Foto na zadní straně: Tlejčící dřevo je běžnou součástí přirozeného lesa. Foto: Markéta Rudlová

Grafická úprava: Mgr. Václav Hrabá
Tisk: UNIPRES, s. r. o. Turnov

Distribuce
PNS a. s.,
Mediaprint & Kapa Pressegrasso, spol. s r.o. a další distributoři.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odstěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, jzn.: P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Využívá redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 45 Kč, celoroční předplatné 145 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 15. 8. 2017
Datum vydání: 1. 10. 2017

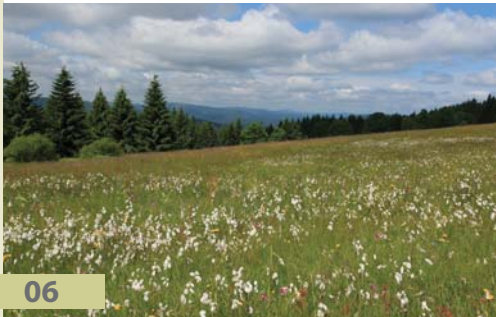
Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.

04

04 Tajemné tvary lesní půdy

Les promlouvá svou tajnou řečí a vypráví příběhy své historie. Stačí se jen dívat.

06

06 Zhůří u Rejštejna

Jedno z krásných šumavských míst nad kterým ale visí hrozba.

08 A copak to tam chytáte?

Nárazové pasti, fotopasti, výzkumníci – prvky společného monitoringu Šumavy.

10 Kdyby přišla kůrovcová gradace o rok dřív, tak by se NP Bavorský les asi nerozšířoval

Rozhovor s Josefem Wanningerem, který připravoval před 20 lety rozšíření NP Bavorský les.

10

12 Kočka divoká na Šumavě

Navrací se ztracená šelma do Čech a na Šumavu?

14 Přírodní park Bavorský les

„Přírodě na stopě“ je mottem dnes již padesátiletého souseda.

16 Národní park Malá Fatra

Přibližme si krásu a tajuplnost čtvrtých nejvyšších hor Slovenska.

18

18 Průvodci divočinou

Již desátým rokem doprovází do divokých částí Šumavy malé skupinky za poznáním.

20 O jedné šumavské pile u hraničních potoků

Bývalou Reichartovu pilu nedaleko Bučiny dnes připomene pouze torza v trávě.

22 Karl Pascher von Osseburg

„Stavitel“ nejen tunelu na Špičáku, který v té době neměl v Rakousku-Uhersku obdoby.

24 15 let skleněného oltáře

Díky Vladimíře Tesařové se stal kostel na Dobré Vodě u Hartmanic doslova evropským unikátem.

24

26 Běhej, dokud můžeš

Ultra maratonec René Kujan, přezdíváný také český Forrest Gump, na Šumavě.

28 Údolí Pstružné

Tip na výlet za malebnou šumavskou krajinou a její historií.

30 Putování za památnými stromy – 11. díl

Javor na Popelné a buk na Výhledech

32 Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel VII.

Šumavské železnice

28

34 Aktuality

Tajemné tvary lesní půdy

Staré vývraty obsazené smrky jsou všudypřítomnou součástí šumavských lesů. Foto: Markéta Rudlová

Téměř třetinu lesní půdy v Národním parku Šumava modelují stopy starých vývratů. Na některých místech pokrývají téměř souvislou plochu lesa, jinde se vykytují jen jednotlivě. A co lze najít na zbývajícím ploše? Něco z toho je skutečná záhada.

Všudypřítomné vývraty

Jsou pro ně typické deprese, jejichž průměrná hloubka má bezmála 30 cm a kupy s dvojnásobnou výškou (některé více jak století staré dosahují až 2 m). Tyhle tvary dokazují, že každá generace stromů byla postižena větrnými disturbancemi. Musíme si asi přiznat, že původní lesy zřejmě vypadaly jinak, než se učíváme: množství dochovaných vývratů potvrzuje staré zprávy o zemi souvisle pokryté vyvrácenými mrtvolami stromů. A možná, že jak stromy kácíme a bráníme jim se vy-

vracet, možná tím zasahujeme do přirozeného dění šumavské přírody mnohem více, než si uvědomujeme. Nedovolujeme půdě totiž dostatečně často se převrstvovat a mísit. Může to mít velký vliv na reprodukci lesa, vždyť na vývratových tvarech roste 1,5x více mladých stromků, než na místech bez narušení. Může to mít vliv na druhovou rozmanitost. Hmyzu, rostlin, hub a dalších organismů... A co kůrovec? Pokud většina vyvrácených stromů byly smrky, je nepravděpodobné, že by se na nich kůrovec nerozmnožil, a pak nena-

padl okolní stojící smrky. Nejsou tedy rozlehlá vývratová pole nepřímým důkazem velkých kůrovcových gradací?

Nedotčený tvar terénu

Část porostní půdy tvoří zdánlivě nedotčený a urovnaný zemský povrch, ze kterého vyrůstají stromy jaksi bez vlivu mikroreliefu. Mimo místa, kde tento terén uměle vytvořil člověk tím, že před současným lesem tu bylo na nějaký čas pole nebo louka, jde o tvar terénu po staletí nedotčený disturbancemi či erozí. Jedná se

o plochy pravděpodobně více jak dvě století stabilní: půda se nerušeně vytváří, vegetace roste bez výrazných mechanických poškození. Taková místa najdeme i v Boubínském pralese, takže i v pralesech jsou lokality, kde se opravdu po staletí „nic neděje“.

Neznámé vyvýšeniny

V lesích ale existují i vyvýšeniny, které nevypadají jako vývraty. Chybí jim příslušná deprese ve směru působícího větru, mívají i odlišný tvar. A velmi často je korunují velké stromy nebo zbytky po velkých stromech. Mohou to být prastaré fragmenty vývratových kup, ale také zbytky ulomených či odříznutých stromů, na jejichž tlejících zbytcích se uchytil nový strom – a tím, že odrůstal na vyvýšeném místě, svými kořeny vytvořil nápadnou homoli. Vyvýšeniny jsou doposud záhadné a jejich existence nám může pomoci odhalit nové informace o lese. Jsou i v Boubínském pralese, takže zřetelně k pralesnímu porostu patří, nejsou tedy podmíněny jen pařezy po těžbě, ale i zlomenými zbytky souší. Možná také sutěmi, balvany nebo zaniklými mraveništi.

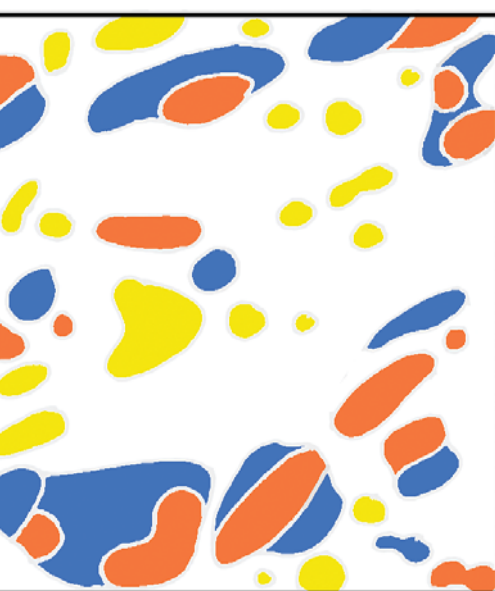
Takové vyvýšeniny by mohly být i pamětníky prastarých stromů. Antonín Klečka v polovině 20. století popsal sukcesí borůvkových keříčků na zbytcích pařezů po sto let staré těžbě v Židovském lese. I dnes tu najdeme vyvýšeniny porostlé chuchvalci borůvek, v jejichž středu lze ještě najít zbytky odumřelého dřeva. A z něj často vyrůstá malý pokřivený smrček. Mapa původního pralesa vykáceného kolem roku 1850 je tedy dodnes patrná a na mnoha místech začínají nové stromy kopírovat dávno zaniklou strukturu pralesa.

A co naše zásahy?

Skutečně, lidské zásahy se také v lese projevují. Jsou to nejčastěji vyježděné koleje po traktorech, také příkopy, cesty, kamenné zídky nebo různé valy. Četnost výskytu těchto

Terénní vyvýšeniny na nichž rostou velké stromy (nahore) a chůdové kořeny smrků odrostlých na zetlelých kmenech či pařezech (dole). Foto: Pavel Hubený

tvarů je proti vývratům zanedbatelná, přesto jejich vliv na půdu může být znát. Nejčastěji zhutněním svrchních půdních horizontů nebo erozí a snížením hladiny půdní vody. Zatímco tedy naše zásahy spíše působí proti zadržování vody, vývratové struktury zvětšující porézní plochu terénu a vodu spíše zadržují.

Svědci historie?

Když procházíte lesem, možná ani nevnímáte všechny tvary povrchu lesní půdy. Jakmile si je ale začnete uvědomovat, zjistíte, že les k vám promlouvá svou tajnou řečí a vypráví příběhy své historie. Ta může být velmi dávná, proti ní jsou i staré stromy, které tu míjí, skuteční mladíci. Přesto je docela možné, že

informace obsažené ve věkové struktuře a letokruzích současného lesa, mohou nějak souviset s informacemi vyrytými do půdy. Možná, že právě svědectví o častých uvolněných růstu stromů obsažená v dynamice letokruhů jsou propojitelná s dodnes patrnými skupinami vývratových struktur a tedy i s konkrétními vichřicemi. Vždyť právě v územích, kde dnes nacházíme hojný výskyt starých a velmi starých stromů docela paradoxně pozorujeme i nadprůměrnou četnost vývratových struktur. Jakoby velké vichřice byly garanty věkové rozrůzněného a přírodního lesa.

Kronika minulosti je otevřená. Jen čist...

Příklad plošného rozmístění rozličných terénních tvarů v lese: vývratové kupy (oranžové) jsou doplněny vývratovými depresemi (modré) a kolem nich jsou samostatné vyvýšeniny různého původu (žluté).

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz

Pohled na smilkové trávníky a vřesoviště na Zhůří. Foto: Iva Bufková

Zhůří u Rejštejna

Zhůří u Rejštejna, dříve také Haidl, nebo ještě dřívě Haydl. Mnoho jmen pro jedno krásné šumavské místo. Zhůřské louky se objeví ve chvíli, kdy se vynoříte z lesů po dlouhém stoupání z údolí řeky Otavy a pokračujete směrem na Horskou Kvildu. I když zde projíždíte poprvé, určitě vám louky, stejně jako výhledy na vrcholu Zhůří, učarují a donutí k zastávce. A tak se na nich pro tentokrát zastavíme i my.

Trocha historie

Zhůří bylo založeno někdy koncem 17. století hlavně díky sklářství. Tehdy vznikly na úbočí Huťské hory dvě sklárny a samotné Zhůří je již roku 1720 zakresleno na Müllerově mapě Čech. V roce 1900 uvádí Ottův slovník naučný již 20 stavení a celkem 168 obyvatel pouze německé národnosti. Základní dějinné zvraty první poloviny 20. století se ale podepsaly i na osudu Zhůří. Po roce 1945 došlo k odsunu původních obyvatel a v roce 1952 území zabrala armáda, která domy postupně zbořila a zřídila zde radiolokační stanoviště. Byla zde vybudována kasárna a ubytování pro důstojníky, v 80. letech zde dokonce sídlila vrtulníková letka sloužící k ochraně státních hranic. Po roce 1989 armáda objekty opustila a o 10 let později došlo k likvidaci kasáren a rekultivaci pozemků. Jediným pozůstatkem vojenské epizody jsou tak 4 důstojnické domky schované na okraji enklávy nedaleko lesní cesty s poetickým názvem Danielka.

Až potud smutný osud místa. Utichly hlasy kravských zvonců i halasení hospodářů a pocestných. Občas lze najít více či méně znatelnou rozvalinu a vzpomenout na zaniklou obec u historického křížku u úvozu historické Zlaté stezky. Opuštěné Zhůří ale jako by získalo novou dimenzi a nabylo na majestátnosti. Volné prostory dovolují přehledné rozhledy na téměř celé Šumavské pláň. Obzvláště na podzim, za svěží větr-

ných dní nebo při inverzi jsou odtud oba německé Roklany jako na dlani. Majestátnost a pocit volnosti z tohoto místa se snadno přenesou na každého, kdo sem zavítá. Zhůří je nepochybně jedním z magických bodů Šumavy a jeho návštěva rozhodně stojí za to.

Květnice Šumavy

Nejen úžasné rozhledy, ale i pozemní krása podtrhuje význačnost této lokality. Někdejší hospodáři, kteří tu sváděli v nadmořské výšce okolo 1 150 metrů drsný souboj s přírodou, nám po sobě zanechali pestrou mozaiku horských luk, mokřádků a vřesovišť. Ty na rozdíl od lidských stavení období komunistické zvěle přežily.

Zhůřské louky jsou dnes hotovou pokladnicí druhů. Pro řadu lidí je asi překvapivím, že právě na chudých horských loukách se mohla vytvořit tak pestrá luční společenstva. Mohou za to hlavně extrémní podmínky a pravidelné kosení či pastva, které nedovolí několika silným druhům přerůst vše ostatní. Velké množství drobných, úsporných druhů rostlin tak má šanci na přežití, ba naopak dobře prosperují. Často se jedná o druhy vzácné, které z běžně osídlené a využívané krajiny už zmizely.

Zhůří je šumavskou květnicí podobně jako v Krkonoších Rýchory. Odborníci zde určili přes 200 druhů vyšších rostlin, z toho minimálně 22 druhů je uvedeno v Červeném seznamu ohrožených druhů České republiky.

Na suchých nízkých trávnících a v louce zde najdete např. vzácné orchideje běloprstku bělavou či vemeníček zelený. Nikde na Šumavě jich neroste více! V trávě kosených luk jsou skryty i ohnivé květy lilie cibulkonosné. Na Zhůří ale nejsou chráněny jen druhy, ale i celá stanoviště, a to hned na evropské úrovni. Některá z nich jsou tak cenná, že se země Evropské unie dohodly na speciálním režimu jejich ochrany. Jde o tzv. prioritní stanoviště soustavy Natura 2000, která chrání nejhodnotnější části evropské přírody. A Zhůřské louky jsou plné smilkových trávníků, které právě tímto prioritním stanovištěm jsou a jejichž ochraně je věnována velká pozornost. Květnaté louky jsou zde pravidelně koseny a šetrně udržovány. Zhůří je tak sice opuštěnou, ale přitom stále udržovanou enklávou. A právě tato kombinace působí úžasně na psychiku člověka a je magnetem i pro návštěvníky národního parku.

Ale zpátky ke smilkám a vřesovištím, kde najdeme plno krásných a vzácných květin, zejména v pozdním létě kvetoucí trsy hořců šumavských, zářící arniky i jestřábníky oranžové. Protipólem „smilkovišť“ jsou mokré rašelinné plochy. A na nich najdeme ty pravé rašeliništní druhy, jako masožravou rosnatku okrouhlostou nebo klikvu bahenní. A opět krásné a nápadné orchideje zvané prstnatce. Oba z nich, májový i fuchsův, se zde vyskytují opravdu v hojném počtu. Pestře společenství otevřených luk, remízků

dox naší doby. Územní plán je totiž platný, ačkoli byl schválen v rozporu se zákonem. Správa Národního parku Šumava, jako dotčený orgán státní správy, s ním nikdy nesouhlasila a pouze díky nešťastné souhře náhod a nedůslednosti některých úředníků je nyní platný.

Co plánovaná výstavba přinese? Především přímý zábor půdy v řádu tisíců metrů čtverečních a návazné zničení násobně vyšší plochy v okolí staveb díky přímému vlivu člověka. Výstavba ani následný provoz domů se neobejde bez infrastruktury, která by se musela zcela nově vybudovat – veškeré potřebné cesty, inženýrské sítě jako rozvody vody, elektřiny, komunálních odpadů, optických kabelů, kanalizace a na to navazující čistírna odpadních vod v blízkosti prameniště Zhůřského potoka. Další a další zabrané metry, další přesuny a zhutnění zeminy, změny vodního režimu a obohacení ploch živinami.

Všechny bohaté přírodní biotopy a druhy, které nyní na Zhůří prosperují, jsou ale přímo závislé na faktu, že území je mimo hlavní záteň osídlení. Zdejší půdy a vody nejsou zatíženy splachem živin, které výstavbu a provoz budov vždy provází, a území je mimo hektický mumraj, jenž je součástí sídel na vrcholu letní i zimní sezóny. Pokud se výstavba uskuteční, tak rozhodně povede ke zhoršení stavu a vzácných společenstev a druhů a ochuzení mimořádné pestrosti (biodiverzity) popisované enklávy. Vyjdou vniveč i finanční prostředky již vynaložené státem na šetrnou údržbu zdejších květnatých luk. Podstatně se změní krajinný ráz v místě, které je vyhledávané turisty právě pro svůj malebný charakter a volné výhledy na krajinu centrální Šumavy.

Výstavba je přitom chytře deklarována jako částečná obnova zaniklé obce Zhůří. Nikdo ale nemluví o tom, že způsob života před sto lety se diametrálně lišil od současných nároků na životní styl a úroveň. A to se týká nejen nároků na spotřebu komodit, jako je voda, topení nebo elektřina, ale i síly zatížení okolního prostředí odpady, hlukem, osvětlením, potřebou zpevněných ploch, parkovišť a fádnic anglických trávníků, provozem aut, apod. Jediné, co současný záměr propojuje s minulostí je pouhé využití parcel po bývalých domech někdejší osady. V žádném případě nejde o obnovu sídla, byť jen rámcově podobného bývalé osadě Zhůří.

Co říci na závěr? Zvítězí komerční zájem nebo ochrana přírodních hodnot a něčeho tak cenného, ale špatně uchopitelného jako je krajinný ráz a „genius loci“ či kouzlo místa? Budeme se na Roklany dál dívat přes volné prostory nebo výhledem mezi střechami domů a seřazenými koly? Co myslíte...

Zhůřské louky. Foto: Lenka Dušková

a mokřadů je také rájem pro mnoho živočichů. S trochou štěstí tu lze pozorovat drobné pěvce lindušky či bramborníčky hnědé, na kamenných snosech se vyhrívají zmije. Celá luční enkláva je důležitou součástí životního prostoru i pro druhy, které žijí v okolních lesích. Ať už se jedná o sluky, jeřábky či rysa, pro všechny je důležitá bohatá potravní nabídka, volný prostor a hlavně to, že enkláva je mimo lidská sídla a naleznou zde potřebný klid.

Dokážeme ochránit „genius loci“?

Každá pohádka ale jednou končí. Na Zhůří se dnes vedou spory o výstavbu obytných a rekreačních domů, které by měly stát nad silnicí a podél úvozu historické Zlaté stezky. Namísto květnatých mezí, arnik a orchidejí. Záměr je navenek prezentován jako obnova bývalého Zhůří či osady Haidl. Je dokonce v souladu s územním plánem obce Rejstejn, pod kterou enkláva spadá. Tento územní plán ale skrývá jeden strašlivý, avšak typický para-

Levé foto: Rašeliniště s orchidejemi (prstnatec Fuchsův). Foto: Iva Bufková

Pravé foto: Květy lilie cibulkonosné září v lučním porostu jako drahokam. Foto: Zuzana Mašková

Jiří Dolejší a Ivana Bufková
Správa Národního parku Šumava
jiri.dolejsi@npsumava.cz
ivana.bufkova@npsumava.cz

A copak to tam chytáte?

Někteří z návštěvníků Šumavy si v průběhu letošního léta na různých místech národního parku i chráněné krajinné oblasti možná povšimli zavěšených nárazových pastí. Ti zvědavější se asi šli podívat blíže a ti ještě zvědavější vyzpovídali na místě zrovna pracující výzkumníky. Pravděpodobnost, že na výzkumné ploše zrovna někdo pracoval, byla totiž s ohledem na intenzitu letošního výzkumu opravdu značná. Co jste se tedy mohli dozvědět, kdybyste se zeptali?

Společný monitoring Šumavy

Nárazové pasti a dřevěný kolík s číslem byly nejviditelnějšími atributy výzkumných ploch z rozsáhlého aktuálně probíhajícího česko-bavorského projektu Interreg V č. 26 Silva Gabreta Monitoring biodiversity lesů, rašelinišť a vodních ekosystémů. Je to projekt rozsáhlý, navazující na inventuru přeshraničních výzkumných aktivit, o které jsme psali před dvěma roky (Šumava 2015 podzim). Přestože již v minulosti probíhaly v prostoru obou národních parků dílčí společné výzkumné aktivity, tento projekt poprvé v historii realizuje společně připravený přeshraniční monitoring s jednotným designem sběru dat. Stejně metodické postupy zkou-

mající místní biodiverzitu, ekologii rašelinišť a šumavská jezera i tekoucí vody probíhají v rámci projektu na české i bavorské straně Šumavy. Při přípravě projektu čeští a bavorští partneři využili zkušenosti svých kolegů a zjednodušeně je možné říct, že monitoring biodiverzity provádíme podle metodiky, kterou kolegové z Bavorska prvně otestovali již v roce 2006 v rámci projektu BIOKLIM, a naopak dlouholeté zkušenosti s monitoringem rašelinišť v NP Šumava byly podkladem pro vytvoření jednotného konceptu monitoringu rašelinišť v obou NP. Vedle Správ obou národních parků jsou projektovými partnery také hydrobiologové z Přírodovědecké fakulty Masarykovy univerzity, kteří se věnují vý-

zkumu v šumavských tekoucích i netekoucích povrchových vodách. Čtvrtým projektovým partnerem jsou kolegové z Lesnické fakulty ČZU v Praze - Suchdole, kteří svoji pozornost zaměřují na výzkum lesa (např. strukturu porostů, dendrochronologii, výzkum dřevokazných hub) v místech, kde je prováděn monitoring biodiverzity.

Letos hlavně biodiverzita

V části věnované biodiverzitě, tj. druhové bohatosti neboli pestrosti, se společně s bavorskými kolegy snažíme vyzkoumat, zda v době klimatické změny šumavskou biodiverzitu může ovlivňovat nadmořská výška, struktura lesa či ještě další faktory prostředí.

Odebírání půdních vzorků na plochách pro výzkum biodiverzity vyžaduje zkušenosti i pořádnou chlapskou sílu. V pozadí jsou vidět nárazová (vlevo) a malaiská past (vpravo), které slouží k odchytu hmyzu. Foto: Zdenka Křenová

Projekt je tříletý a právě sezóna 2017 je na české straně Šumavy stěžejním obdobím pro sběr dat o biodiverzitě. Protože naprostá většina území je pokryta lesem, hlavní díl pozornosti je věnován monitoringu biodiverzity lesů. Coby výzkumné plochy jsme si vybrali 120 ploch ze sítě ploch projektu Biomonitoringu, tj. sledování stavu a vývoje lesů ponechaných samovolnému vývoji – více v příloze časopisu Šumava, Šumavská mozkovka 2014. Protože chceme podchytit možné rozdíly mezi jednotlivými částmi Šumavy, jsou plochy rozmístěny ve dvou skupinách – Prášílsko (Křemelná – Plesná – Poledník) a jižní Šumava (Vltavský luh – Trojmezna – Smrčina). S cílem získat co největší gradient nadmořské výšky, zařadili jsme i některé plochy v CHKO, např. Kepelské Zhůří, Borková nebo Jasánky na pravém břehu Lipna, a tak máme plochy v nadmořské výšce od 550 do 1330 m n. m. Celkem 120 ploch lesních doplňuje na české straně ještě 30 ploch nelesních, které monitorují biodiverzitu rašelinných a smilkových luk, horských vřesovišť a potočních niv. Bavorsští kolegové mají 147 lesních ploch v nadmořské výšce 300 – 1 400 m n. m. Na každé z těchto téměř 300 ploch probíhá metodicky jednotný monitoring mnoha taxonomických skupin. Konkrétně jsou sledovány semenné rostliny, kapradiny, mechy, lišejníky, houby, drobní obratlovci, ptáci, měkkýši, brouci, plošnice, pavouci, kobylky, motýli, zlatoočka, blanokřídlí – vosy. Do výzkumu je zapojena řada externích spolupracovníků – specialistů na jednotlivé skupiny organismů, kteří používají různé metody. Někteří jen přijdou a okem experta lokalitu obhlédnou a zjištěné druhy zapíší, jiní (konkrétně ornitologové) nekoukají, ale hlavně poslouchají. Další používají různé pomůcky, jako jsou fotopasti nebo rozličné entomologické pasti – obyčejné nárazové, zemní padací, malaiské pasti, které vypadají jako síťové stany, nebo noční lampy na odchyt mūr. Někdo by mohl namítat, že mnoho psů zajícova smrt, neboli tolik výzkumníků na každé ploše je špatně, ale zkušenosti z jiných chráněných území ukazují, že takovýto intenzivní monitoring trvající pouze pět – šest měsíců je v celkovém hledisku méně rušivý, než výzkum s nižší intenzitou trvající delší dobu. Všichni se snaží v terénu pracovat co nejefektivněji a minimalizovat rušení, navíc jednotliví odborníci přicházejí na výzkumné plochy v různou dobu. Brzy zjara začali ornitologové, kteří monitoring ukončili začátkem července. Naopak mykologové a lichenologové mají hlavní sezónu koncem léta a na podzim. Terénní práci na podzim vystřídají další hodiny v laboratořích, kde bude třeba získaný materiál dourčit, a následně získaná data zpracovat.

Rašeliniště a vodní ekosystémy

Vodní režim je v současné době aktuálním tématem, a proto vedle monitoringu biodiverzity probíhají také projektové aktivity zaměřené na výzkum rašelinišť a vodních ekosystémů. Na české a bavorské straně Šumavy byla vybrána síť reprezentativních vrchovišť, přechodových a lučních rašelinišť a podmáčených smrčín, na kterých je ve stejném designu prováděn monitoring hydrologických a ekologických podmínek. Na těchto lokalitách je s pomocí automatických datalogerů sledována hladina podzemní vody a pravidelně jsou odebírány vzorky vody pro chemické analýzy. Na každé lokalitě jsou také zaznamenány popisy vegetace a další parametry, které pomohou sledovat vlivy klimatické změny na mikroklima rašelinišť. Monitorované lokality také umožní porovnat vrchoviště s údolními rašeliništi a vliv revitalizace na vodní režim. Vodnímu prostředí je věnována také další projektová aktivita. V povodí Grosse Ohe v létě 2016 a v povodí Roklanského potoka v létě 2017 probíhal rozsáhlý monitoring vodních bezobratlých. Cílem bylo prozkoumat, zda biodiverzita vodních bezobratlých je ovlivněna klimatickou změnou, především rostoucí teplotou vod, či spíše charakterem okolních lesních porostů.

Fotopasti monitorují biodiverzitu obratlovců na vybraných výzkumných plochách. Pečlivě zachytí noční pohyb predátorů, nad ránem procházející srnce i dopoledne přicházející výzkumníky.

Silva Gabreta Monitoring je tříletý projekt, který se v roce 2016 rozjížděl nepříliš rychlým tempem. Zato letošní rok je naplněn mnoha terénními aktivitami, které přinášejí obrovské množství vzorků a terénních záznamů. Ty bude nutné v následujících měsících již zpracovávat, abychom věděli, co ještě musíme v následující sezóně doplnit, abychom měli pohromadě vše pro zakončení projektu na jaře 2019.

Cíl EÚS
Česká republika –
Svobodný stát Bavorsko
2014–2020

Evropská unie
Evropský fond
pro regionální rozvoj

Zdenka Křenová

Global Change Research Centre, AS CR
Department of Biodiversity
krenova.z@czechglobe.cz

Od roku 1997 je i Velký Falkenstein součástí NP Bavorský les. Foto: Pavel Bečka

Kdyby přišla kůrovcová gradace tak by se NP Bavorský les asi ner

– rozhovor s Josefem Wanningerem

V letošním roce to je 20 let od rozšíření NP Bavorský les o část mezi Roklanem a Falkensteinem. Přípravou celého procesu byl na Bavorském ministerstvu pro výživu, zemědělství a lesnictví, pod které tenkrát národní park patřil, pověřen Josef Wanninger. Optimisticky se počítalo se třemi měsíci, nakonec to zabralo skoro tři roky. Po rozšíření vedl J. Wanninger vypracování plánu péče NP Bavorský les. V současnosti je na správě vedoucím odboru pro návštěvnická centra a environmentální výchovu.

Kdo přišel s nápadem NP Bavorský les rozšířit?

Pokaždé, když národní park slavil nějaké výročí založení, ozval se Hubert Weinzierl, jeden ze zakladatelů národního parku, že je park moc malý a že by se měl zvětšit. Koncem roku 1994, necelý rok před 25. výročím, navrhnul Weinzierl rozšíření parku o území mezi Roklanem a Falkensteinem bavorskému ministerskému předsedovi Edmundu Stoiberovi.

Proč právě o toto území?

V 60. letech se plánovalo založit národní park právě u Falkensteinu. Jsou tam jedny z nejstarších přírodních rezervací s pralesovitými zbytky, rašeliniště, ale i památkově chráněné horské pastviny. Velký vlastník soukromých lesů Hippolyt Freiherr Poschinger von Frauenau však nechtěl mít park ve svém sou-

sedství. Na druhé straně lesník a zemský rada okresu Grafenau Karl Bayer vznik národního parku podporoval. Proto byl v roce 1970 národní park založen ne u Zwieselu, ale u Grafenau. Myšlenka rozšíření k Falkensteinu však zůstala.

Když přišel návrh na rozšíření, byla již ve staré části parku kůrovcová gradace. Co to udělalo s lidmi?

Gradace teprve začínala. Jenom odborníci viděli, že se tam něco děje. Veřejnost a politikové to v roce 1994 ještě moc nevnímali. Proto měl návrh u ministerského předsedy, ale i u některých komunálních politiků pozitivní ohlas. V zimě 1994/95 se ještě předpokládalo, že když se vybuduje potřebná infrastruktura, přijme region rozšíření bez problémů. Kůrovcová gradace se naplno rozběhla na jaře 1995. Pokračovala v letech

1996/97 a stala se největší překážkou pro rozšíření parku. V horských smrčínách odumřelo stromové patro a pohled na tu krajinu byl velmi dramatický. Hnědé jehlice, málo obnovy, to samozřejmě podporovalo ty katastrofické scénáře šířené odpůrci rozšíření.

Co jste z toho vyvodili vy?

Vynořily se čtyři otázky, které nás zaměstnávaly: 1. Bude zmlazení? 2. Můžeme udržet „našeho“ kůrovce v parku, aby se nerozšířil i na soukromé lesy? 3. Budou stále jezdit turisté? 4. Bude voda pořád kvalitní a bez dusičnanů? V roce rozšíření 1997 jsme řekli, že ty otázky nemůžeme v současnosti s konečnou platností zodpovědět. Navrhli jsme pře-

o rok dřív, rozšiřoval

chodné období, než se rozhodne, jestli v nové části půjdeme stejnou cestou jako ve staré, nebo jestli si budeme muset přiznat, že kůrovec zničil všechny státní lesy a projekt národního parku zkrachoval. Celkem brzo se ale ukázalo, že otázky mohou být zodpovězené pozitivně a obavy byly zbytečné.

Začalo by se vůbec s přípravou zvětšení parku, kdyby přišel kůrovec o rok dřív?

Myslím si a nejsem sám, že kdyby gradace přišla o rok, dva dřív, tak k tomu nedojde. I tak bylo rozšíření celou dobu na hraně nože. Regionální poslanci, ale i další poslanci z CSU a jiných stran byli kvůli kůrovcům proti rozšíření. Říkali, že není pod kontrolou ve staré části a teď ještě uděláme tu chybu, že park zvětšíme. Ministerství předseda Stoiber ale za rozšířením stál.

Jaké měl důvody?

To mě také není úplně jasné. Byl se tu několikrát podívat. Ještě tu mám pořadač, který jsme pro něj připravili před návštěvou, kdy se rozhodlo o rozšíření. Správa národního parku tenkrát měla tendenci následky spíše zlehčovat. My na ministerstvu jsme nechtěli nic přikrášlovat. Chtěli jsme, aby viděl, co se v parku děje, aby nebyl zhrzen, až uvidí ten velkoplošný rozpad lesa u Luzného a Roklanu, kam letěl i vrtulníkem. Byl to správný přístup, protože tak byl už předem seznámen i s argumenty odpůrců parku. My jsme mu přímo v lese ukázali i ty pozitivní věci, jak

se les po předchozích polomech zmlazuje. Věděl tedy, že to příroda zvládne, jenom jí člověk musí dát čas. Ukázali jsme mu i alternativy. Co to znamená zasahovat proti kůrovci. Viděl také napadený hospodářský les s velkými kůrovcovými holinami mimo národní park na Javoru, že tu kůrovec není jenom kvůli národnímu parku.

Měl ministerský předseda podporu dalších politiků?

Ano, například prezident Bavorského Zemského sněmu Andreas Glück, který mu radil, byl národním parkem nadšený. Kromě něj byli zastánci zvětšování také můj ministr Bocklet a můj šéf Wolfgang Sailer. Myslím si, že kdyby to jeden z nich vzdal, tak by se to nikdy neuskutečnilo. První hlasování a referenda totiž dopadla negativně. Díky kompromisům o postupném rozšiřování přírodní zóny se ale podařilo získat i politiky, kteří byli nejdříve proti. Ty kompromisy jsou dnes ve vyhlášce a často se kritizují, ale jenom díky nim bylo rozšíření možné udělat.

Jak přistupovali k rozšíření regionální politiky?

Větší část jich byla proti, ale bylo jich i dost, kteří rozšíření viděli pozitivně. Například zemský rada okresu Regen Wöfl, který se vyjadřoval proti rozšíření kriticky, to dělal hlavně kvůli tomu, aby rozšíření přineslo regionu co nejvíce užítka. Byl přesvědčen, že rozšíření je správné. Méně z důvodů ochrany přírody, spíše z ekonomických a turistických důvodů. Podobně to viděl starosta Lindbergu. Otevřeně podporoval rozšíření starosta Frauenau Hanes. Zastupitelstvo okresu Regen nakonec v druhém hlasování zvětšení parku schválilo.

Co všechno bylo regionu slíbeno, jaké výhody?

Vytvořili jsme koncept rozvoje regionu podle přání zemského rady a starostů a vyčíslili, kolik by měl stát. Dohromady to vyšlo na 38 milionů marek, které jsme dostali k dispozici. Wöfl a starostové chtěli hlavně to, co bylo ve staré části – návštěvnické centrum se zvířecími výběhy, středisko environmentální výchovy, dobře značenou síť cest a různá další menší zařízení. Každá obec chtěla nějaké. Vytvořili jsme i dopravní koncept – rozšíření cesty mezi Frauenau a Spiegelau, mezi Buchenau a Spiegelhütte, udržení a případně i vylepšení železnice Waldbahn a další veřejné dopravy (Igelbusse). Tyto věci byly navrženy a realizovány kvůli rozšíření parku, což si v současnosti už spousta lidí neuvědomuje.

Proti rozšíření se zformovalo i občanské sdružení?

Proti rozšíření byla dokonce tři sdružení. Dvě už byla zrušena, jedno sdružení „Za ochranu Bavorského lesa“ zůstalo dodnes. Vznikla ale i dvě sdružení pro rozšíření „Pro národní park Zwiesel“ a „Pro národní park

Freyung-Grafenau“. Přinesly do celého procesu hodně pozitivních věcí. Skupina Zwiesel chtěla, aby rozšíření přineslo i ekonomické výhody pro region. Skupina Freyung-Grafenau zase spoluobčanům ukazovala, že les po odumření stromů není zničený, že má budoucnost a jejich domov to nezničí. Obě byla velmi důležitá. Ukázala politikům, že pro rozšíření existuje i podpora místních.

Co nakonec rozhodlo ve prospěch rozšíření?

Už tenkrát jsme nechtěli park zvětšovat bez podpory regionu. Rozhodující bylo oficiální právní slyšení k rozšíření parku. Petici proti podepsalo asi 1 000 osob. Proti bylo i město Zwiesel, spolek Waldverein a vlastníci okolních lesů. Pro však bylo asi 35 institucí a spolků, hlavně turistických. I velká část obcí nakonec řekla, že když vzniknou ta zařízení, tak jsou pro. A hlavně již zmiňované hlasování okresního zastupitelstva.

Při rozšiřování byl tedy velký odpor od části veřejnosti. Změnilo se od té doby její mínění?

Je těžké říct, jaké bylo mínění veřejnosti v době rozšíření. Nebyl dělán žádný reprezentativní průzkum. U dvou referend v Lindbergu a Frauenau bylo 75 procent proti rozšíření. Účast ale byla jenom 35–40 procent, takže výsledek každý tábor interpretoval ve svůj prospěch. Jedna studie z roku 2007 ukázala, že 70 procent obyvatel v takzvaném Zwieseler Winkel je pro národní park a 60 procent posuzuje jeho zvětšení jako pozitivní. Dnes by hlasování dopadlo jednoznačně pro rozšíření.

A jak to vypadá mezi politiky?

V současnosti má park velkou podporu od poslanců, starostů a zemských radů. K tomu přispělo vytvoření komunálního výboru národního parku v roce 1997. Věřím tomu, že jenom díky němu bylo možné přesvědčit starosty o myšlence národního parku. Dříve se často nevědělo, proč a z jakých důvodů si odporujeme. To se dalo v hektických, ale konstruktivních diskuzích ve výboru probrat. Pro mě bylo hvězdnou hodinou rozhodnutí výboru při vytváření plánu péče z roku 1998, kdy po dlouhé a drsné diskuzi všichni starostové až na jednoho souhlasili, že hmyzí kalamity patří k přirozenému vývoji lesa národního parku. Předtím sice už říkali, že chtějí mít národní park, ale že se musí proti kůrovcům zasahovat. V letech 1994/95 by s tím asi nikdo z nich nesouhlasil. O tři roky později jsme tak měli od starostů poprvé pozitivní hlasování k mottu „Nechat přírodu být přírodou“. V současnosti už v komunálním výboru tento přístup nikdo nezpochybňuje.

Rozhovor vedl Pavel Bečka

Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

Kočka divoká na Šumavě

Návrat ztracené šelmy

V roce 2011 se na území Národního parku Šumava udál významný zoologický objev. Na fotopast instalovanou zoology původně s cílem vyfotit ryso, se podařilo zachytit kočku divokou. Fotografie vzácné šelmy byla prvním spolehlivým důkazem o výskytu kočky divoké v České republice po téměř šedesáti letech.

Kočka divoká z výběhu Bayerwald-Tierpark Zoo.

Historie výskytu

Dříve běžný druh lesů českých zemí začal mizet již koncem 18. století. Mezi hlavní důvody patřil pravděpodobně lov, který byl nařízen i běžným sedlákům, a protože se přecházelo z chovů vysoké zvěře na chov drobné zvěře pernaté, byla kočka divoká pronásledována jako škodná téměř na každém kroku. Významný vliv pak měly jistě i změny v obhospodařování lesa, kdy se přecházelo na výsadby smrkových monokultur od nížin až po horské hřeben.

V Čechách se kočka divoká udržela nejdříve právě v oblasti jižních Čech, přesto se poslední zástřely původní populace datují už do období počátku 19. stol., jak se zmiňují tehdejší znalci místní přírody lesmistr Heyrovský či prof. Zippe. Roku 1828 je tak zaznamenán poslední úlovek např. v Dolním Hvozdu u Nových Hradů, v roce 1836 v oblasti Roklanu a Luzného a v Blanském lese. Z Prachaticka pak pochází informace o úlovku z roku 1845. Pozdější pozorování již byla považována za ojedinělé úniky z chovů, záměny s kočkou domácí, nebo migrující jedince ze sousedních zemí.

Současná situace

V současnosti již můžeme opět s jistotou říci, že kočka divoká se na území České republiky vyskytuje, bohužel stále nemáme důkazy o tom, že by se někde usídlila a rozmnožovala, natož ve větším počtu. V posledním desetiletí se především díky čím dál většímu využívání fotopastí a nejrůznějším projektům, zaměřeným na velké šelmy, ale i výhradně na kočku divokou, podařilo prokázat její výskyt v ČR již 16x. Fotografie pocházejí například z Doupovských hor, Javorníků, Bílých Karpat a kromě Šumavy také z Českého lesa.

Nejvíce pozorování (celkem 8 záznamů min. 3 jedinců) však přichází právě ze Šumavy, což nepochybně souvisí především s obnovením populace v Bavorském lese v rámci reintrodukční akce, která probíhala v letech 1984–1993 a bylo během ní vypuštěno více než sto jedinců. Velmi pravděpodobně je však i disperze koček divokých z východního Německa, kde populace roste a někteří jedinci si tak hledají nová teritoria i daleko od svého místa narození. Tento trend šíření naznačují nejen pozorování z Českého lesa, ale i důkazy o rozmnožování koček divokých např. v německých Smrčinách (Fichtelgebirge).

Kde se kočkám líbí?

Kočka divoká je lesní druh, který upřednostňuje listnaté a smíšené lesy v nížinách a pahorkatinách. Souvisí to se sněhovou pokrývkou, která kočkám brání v lovu jejich nejčastější kořisti – nejrůznějších hlodavců. V nížinách je sněhová pokrývka nižší a leží kratší dobu. Horské oblasti tak pro kočky divoké nejsou to pravé ořeškové, ale v případě dobré

potravní nabídky se mohou vyskytovat i v horských podmínkách. V takových případech jsou jejich jinak malá teritoria (řádově několik kilometrů čtverečních) mnohem rozlehlejší a prokázány jsou i přesuny z hor do údolí či podhůří na zimu či při zhoršeném počasí. Kočka divoká také velmi významně preferuje jižně orientované svahy (jižní expozice).

Přestože se kočka divoká drží lesa, jsou pro ni velmi důležitá i otevřená stanoviště, jako nejrůznější mýtiny, pastviny, louky či nivy potoků, kde se koncentruje větší množství hrabošů a hryzců – její oblíbené potraviny v našich zeměpisných šířkách. V oblastech, kde žijí králíci, se tito stávají její preferovanou potravou. Zajíc je oproti králíkovi pro kočku už trochu velké sousto a tak v jejím jídelníčku významně nefiguruje. Příležitostně kočka loví i nejrůznější ptáky, ještěrky, nebo se přiživí na cizí kořisti, třeba na srně stržené rysem.

Co se týče nároků na kvalitu prostředí, zdá se, že pro kočku divokou je zásadní přítomnost nejrůznějších úkrytů. Vývraty, doupné stromy, liščí a jezevčí doupata, skály a suťové lesy, nebo i hromady kletí a dřeva jsou jejími oblíbenými místy, kde přes den odpočívá, než se k večeru a zrána vydá na lov. V období krmení mláďat však loví i přes den, což je jedním z důvodů, proč je pro kočky divoké důležitý i kryt v podobě křovin a především lesního podrostu. V něm mohou nepozorovaně lovit a být v bezpečí před přirozenými predátory, jako je rys, nebo výr. Vzhledem k malému teritoriu, které kočka divoká obývá, je pro ni důležité, aby její prostředí bylo co nejrozmanitější. Svým způsobem tak kočka divoká může indikovat i zachovalá lesní společenstva a pestrou kulturní krajinu.

Recentní šumavská pozorování naznačují, že se v našem případě jedná spíše o toulající se jedince, kteří žijí převážně na bavorské straně Šumavy a k nám se chodí občas podívat, snad hledat nová teritoria, nebo partnera k rozmnožování. Výhoda přilehlého bavorského národního parku je totiž v jeho jižní expozici. Česká část Šumavy se uklání povětšinou k severu, což pak má za následek i déle trvající sněhovou pokrývku a obecně drsnější klimatické podmínky. Pozitivní vliv na výskyt koček divokých pak může mít i ponechání ploch kůrovcových a větrných kalamit

samovolnému vývoji, neboť v takovém samoobnovujícím se lese, plném spadlých kmenů, buřiny a houští, nacházejí kočky dokonalý úkryt.

Jak rozlišit kočku divokou od domácího mouroka

Rozlišení kočky divoké od domácí není vůbec jednoduché. Navíc ho komplikuje také skutečnost, že se oba druhy mohou křížit a hybridi pak velmi často žijí volně v přírodě. Přesto existuje soubor znaků, podle kterých lze usuzovat, že jde právě o kočku divokou. Při letmém pozorování někde za šera na louce, nebo v záři reflektorů na cestě, si těžko všimneme některých drobných znaků. Proto je nejdůležitější celkový dojem. Kočka divoká je o něco mohutnější než domácí a především má silný (tlustý) ocas s několika výrazně černými pruhy, zakončený černou, zaoblenou špičkou. Celkové zbarvení je spíše slámově hnědošedé jen s několika výraznými černými pruhy – za krkem, na zádech a na nohou. Na těle pak bývají pruhy jen světle hnědé, téměř neznatelné. Kočka domácí oproti tomu má ocas tenký, pruhování se slévá a celkové zbarvení těla je více do stříbrnité. Má výrazné černé pruhy a tečky po celém těle, tedy i na bocích a zádech a zpravidla pokračuje – na rozdíl od kočky divoké – až ke špičce ocasu.

Doufáme, že nová pozorování koček divokých, jsou prvními vlaštovkami, ohlašující návrat této tajuplné šelmy do naší přírody, a že kočky najdou vhodné podmínky k životu právě i v drsné, ale krásné šumavské přírodě, nebo jejím podhůří.

Pokud byste někdy v přírodě narazili na divoce vyhlížející kočku, nebo takovou našli sraženou u cesty mimo lidská sídla, budeme rádi, když nám sdělíte podrobnosti nálezu, jako je datum a přesné místo. Můžete informovat Správu NP Šumava, nebo autorku textu. Vaše pozorování poslouží k poznání i ochraně této vzácné šelmy.

Jana Pospíšková
absolventka Přírodovědecké univerzity Karlovy
jana.pospiskova@email.cz

Přírodní park Bavorský les

„Přírodě na stopě“ v sousední chráněné oblasti

Bezprostředním sousedem Národního parku Šumava na bavorské straně není jen Národní park Bavorský les, ale nachází se zde i Přírodní park Bavorský les, který lemuje celou jižní část hranic s českou stranou. Tento přírodní park patří k nejstarším a největším jak v Bavorsku, tak i v celém Německu, a tento rok slaví 50 let výročí od svého založení. Jeho mottem je „Přírodě na stopě“ a ve znaku loga má tetřeva, a to ne bezdůvodně. Na území Velkého Javoru, který je nejvyšší horou Šumavského pohoří a zároveň součástí přírodního parku, se nachází jedno z posledních útočišť tohoto druhu.

Velký Javor, nejvyšší vrchol Šumavy. Foto: Johannes Matt

Ochrana přírody a péče o krajinu už 50 let

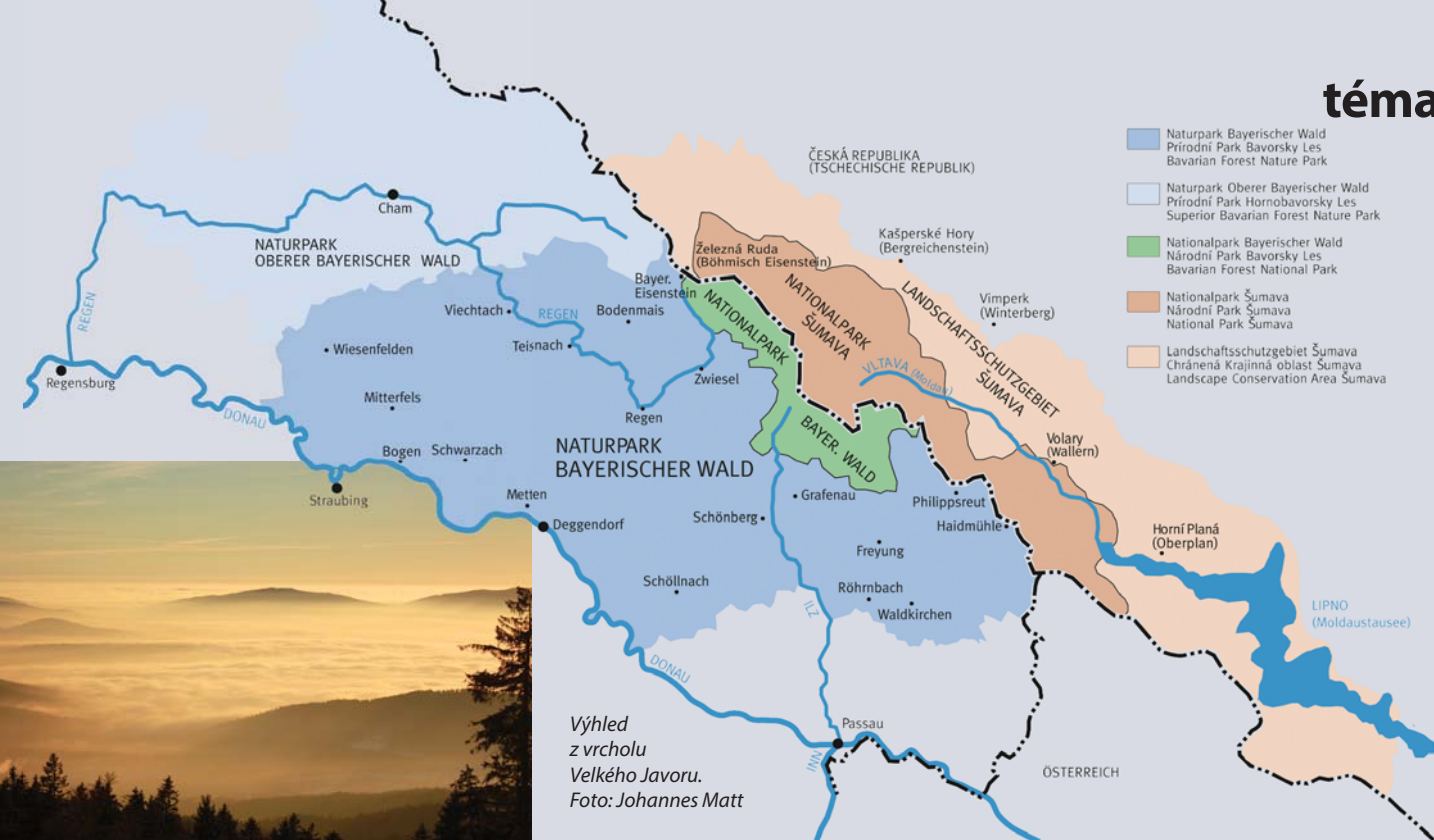
Na jihozápadě Německa mezi Dunajem a horami podél bavorsko-českých hranic leží Přírodní park Bavorský les. Rozkládá se na 278 000 hektarech, jimiž obklopuje Národní park Bavorský les a které jsou součástí největšího souvislého zalesněného území ve střední Evropě. Přírodní park Bavorský les byl založen v roce 1967 a již 50 let se snaží plnit své čtyři klíčové úkoly, kterými jsou ochrana přírody a zachování krajiny, rekreace a informační servis pro ná-

vštěvníky i místní obyvatelé, environmentální vzdělávání a podpora regionálního rozvoje. Cílem je, aby byla v přírodním parku zabezpečena ochrana přírodních krás a zachování hospodářsky utvářených kulturních krajín. Je zde podstatný rozdíl v obsahu úkolů v porovnání s Národním parkem Bavorský les, kde se mnohem více soustředí na ochranu přírodních oblastí. Přírodní park není státní institucí, ale je veden veřejně prospěšnou organizací, jehož součástí jsou čtyři okresy, 89 obcí, 70 spolků a něco přes 250 soukromých členů.

Zážitková různorodost v 6 informačních centrech

Správa přírodního parku se nachází v nízkoenergetickém domě ve Zwieslu, kde se také nalézá dlouhodobá výstava „Přírodě na stopě“ a další zajímavé expozice např. k rysovi, vydře, nebo tetřevovi. Zajímavým informačním střediskem je Svět přírodního parku na německo-českém hraničním nádraží Bayerisch Eisenstein / Železná Ruda- Alžbětín, který se již od roku 2001 věnuje přeshraniční spolupráci, kde má své informační centrum i Správa Národního

Výhled z vrcholu Velkého Javoru.
Foto: Johannes Matt

parku Šumava. Nachází se zde Evropské centrum netopýrů, lyžařské muzeum, interaktivní výstava o Králi Javoru, expozice o historii stavby železnice, modelová železnice a historická restaurace. Všechny výstavy jsou dvoujazyčné v němčině a češtině. Další infocentra se nacházejí v zámku Fürsteneck, kde je expozice k říčnímu systému řeky Ilz, a na vlakovém nádraží v Bogen s výstavou k řece Dunaj. Infocentrum v Würzingerhaus v Außernzell představuje Střední bavorský les a Environmentální středisko Viechtach geologii na území Pfahl. V přírodním parku se nachází přes 6000 km značených turistických cest.

Strážci přírody na řece Ilz a Velkém Javoru

Přírodní park Bavorský les zaměstnává na svém území dva strážce přírody. První má na starosti území podél řeky Ilz od Luzného až k soutoku v Pasově a druhého na nejvyšší

hoře Šumavy, na Velkém Javoru. Strážci jsou k dispozici turistům a návštěvníkům v dané chráněné oblasti. Zároveň jsou kontaktní osobou pro Naturu 2000 a přírodní rezervace a vedou projekty týkající se ochrany přírody a návštěvnických opatření. Realizují průvodcování a programy pro turisty i školní třídy, při kterých ukazují zvláštnosti tamní přírody chráněného území.

Natura 2000 - oblast Velkého Javoru

Hlavní místo zájmu a péče oblasti Velkého Javoru se nachází na chráněném přírodním území Velkého Javorského jezera s jezerní stěnou a dále je jím nejvyšší šumavský vodopád Riesloch. Velká část oblasti Javoru je také součástí evropské soustavy chráněných území Natura 2000. Byla zde vyhlášena evropsky významná lokalita „Velký a Malý Javor s Javorskými jezery“. Jsou zde chráněny přírodě blízké a částečně pralesovité horské smíšené a vysokohorské lesy, rašeliništní komplexy, smilkové trávníky a vřesoviště. Koncentruje se zde výskyt glaciálních reliktů. Z rostlinných

druhů, které se zde nacházejí v těch nejvyšších polohách Šumavy již od doby ledové, můžeme například jmenovat hořec panonský (*Gentiana pannonica*), psineček skalní (*Agrostis rupestris*) nebo sítinu trojklannou (*Juncus trifidus*). V regionu Javoru se vyskytuje také rys, vydra a mnoho druhů netopýrů jako např. netopýr velkouchý, netopýr velký nebo netopýr černý.

Kromě toho je na tomto území vyhlášena velká ptáčí oblast. Kde je kromě datlíka tříprstého, datla černého, sýce rousného, kulíška nejmenšího a sokola stěhovavého, chráněn jeřábek lesní a tetřev hlušec.

Tetřevovi na stopě

Jak již bylo uvedeno, tetřev hlušec je symbolem Přírodního parku Bavorský les. Kvůli jeho ochraně je omezen pohyb v období od 1. listopadu do 30. června na více než 3500 hektarech v celé oblasti Javoru. V této době je možné se pohybovat jen na vyznačených turistických cestách, cyklotrasách, oficiálních lyžařských stopách včetně sněžnic a skialpových lyží. Účelem ochrany tohoto území je zabezpečit tetřevovi podmínky k přežití, který je především ohrožován zimními sportovci, kteří se nedrží vyznačených cest a pravidel. Pro existenci tetřeva na Šumavě je ohleduplnost každého člověka nezbytná.

I přes toto omezení je z výše uvedeného možné odhalit tamní krásy přírody a užít si tak poznávací „výšlap“ novým způsobem. Návštěvníci sousedního Přírodního parku Bavorský les mohou využít rozmanitou nabídku výletů fascinující přírodní krajiny s vzácnými druhy rostlin i živočichů.

Hraniční nádraží Bayerisch Eisenstein/Alzβétin. Foto: Hartwig Löfflmann

Johannes Matt
Strážce přírody pro Region Velkého Javoru
Přírodní park Bavorský les
info@naturpark-bayer-wald.de

Národný park Malá Fatra

Malá Fatra, malebné pohoří v severní části Slovenska, jehož podstatná část leží na území Žilinského kraje a menším jihozápadním výběžkem zasahuje do kraje Trenčinského. O Malé Fatře, zejména o její centrální kriváňské části, se často hovoří jako o „Malých Roháčích“. Málokomu se tento kraj „nevryje pod kůži“. Krásu, stejně jako i tajuplnost čtvrtých nejvyšších hor Slovenska snad nejlépe vystihuje žilinský rodák Anton Ottomayer ve svém románu z roku 1835 „Krajina štesťá, velikosti a umeňá“.

*Ráj botaniků pod
Malým Krivánem.*

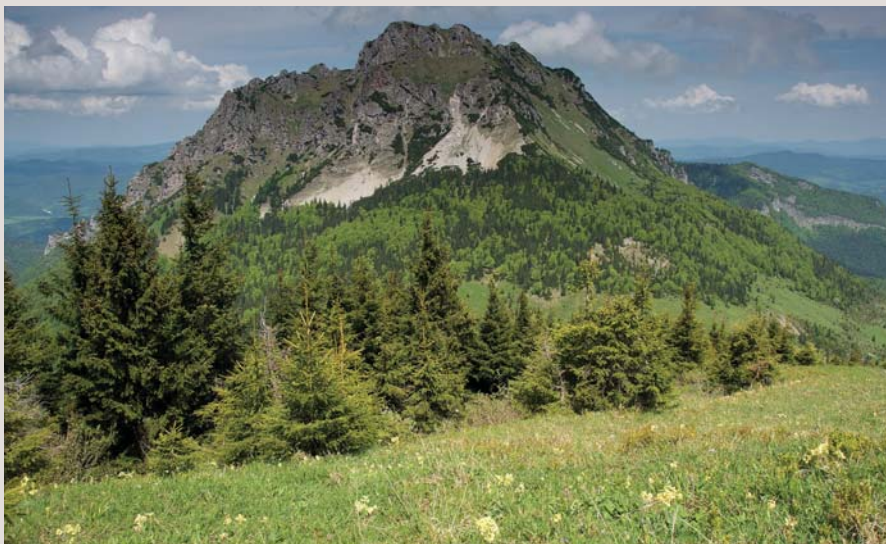
Malá Fatra

Pohoří je součástí Fatransko – tatranské oblasti Západních Karpat. Řeka Váh v místě Strečnianského průsmyku rozděluje Malou Fatru na dvě části: Lúčanskou, pojmenovanou podle nejvyššího vrcholu Velké lúky (1475 m) a Kriváňskou podle Velkého Kriváň (1709 m), nejvyšší hory celého pohoří. Právě převážná část Kriváňské Fatry byla v roce 1988 vyhlášena národním parkem. V podstatě došlo k překategorizování stávající chráněné krajinné oblasti z roku 1967.

Významný vliv na současnou podobu pohoří měla valašská kolonizace v 15. - 16. století, kdy vypalování lesů z důvodu rozšiřování pastvin vznikaly na hřebenech a svazích hor rozsáhlé louky – hole.

Vrátna dolina

Vrátna dolina je od nepaměti hlavní vstupní branou do centrální části Kriváňské Malé Fatry. „Na tri strelenia od obce Terchovej, čtyri hodiny od znamenitého mesta Žiliny, zároveň i neďaleko kniežata všetkých uhorských vrchov Kriváňa leží utešená a prekrásna dolina Vrátna, veľkolepé dielo prírody.“, píše ve svém díle A. Ottomayer. Vstup do Vrátné doliny je lemován velice působivým kaňonem Tiesňavy, který vytváří říčka Varínka v závěru doliny. Z dolomitických skal tu „vyrůstá“ impozantní skalní městečko plné zajímavých a příhodně pojmenovaných útvarů: Mních, Ťava (velbloud), Pět formanov aj. Skalním městem prochází turistická stezka „Zbojnícky chodník“.

Velký Rozsutec (NPR).

Kriváňská Malá Fatra

Hlavní hřeben Kriváňské Malé Fatry se táhne od obce Nezbudská Lúčka přes vrcholy Suchý (1468 m), Malý Kriváň (1671 m), Pekelník (1609 m), Velký Kriváň (1709 m). Dále přes Snilovské sedlo (1524 m) a vrcholy hor Chleb (1646 m), Hromové (1636 m), Steny, Poľudňový grúň (1460 m) na horu Velký Rozsutec (1610 m), jedné z nejkrásnějších hor Slovenska, která je také ve znaku NP. Odtud hřeben klesá do sedla Medzirozsutce (1225 m) k obci Zázrivá. Na hlavní hřeben je možné dopravit se pohodlně lanovkou Vrátna, která vás vyveze až na Snilovské sedlo.

Mezi nejnavštěvovanější místa NP patří Jánošíkove diery (legendární zbojník se narodil v nedaleké Terchové), nádherný kaňon Hlbokého potoka, zařezávajícího se mezi svahy hor Boboty a Malý Rozsutec. Naučný chodník Diery vás provede hlubokými závrty jeho toku ve vápencových stěnách s četnými vodopády a častým překonáváním terénu pomocí dlouhých kovových žebříků. Na území NP Malá Fatra se též nachází 38 metrů vysoký Šútovský vodopád, čtvrtý nejvyšší na Slovensku.

Národní park

Národní park Malá Fatra byl vyhlášen 1. 4. 1988 na území dosavadní chráněné krajinné oblasti. Jeho rozloha činí 22 630 ha a ochranného pásma pak 23 262 ha. Jedná se o nejzápadnější národní park karpatského oblouku.

Všechny lesní vegetační stupně jsou zde zachovány v přirozené posloupnosti. Na území Malé Fatry se nachází 26 typů biotopů. Obal pohoří tvoří příkrovy vápenců a dolomitů, které přispívají k nesmírně bohatému zastoupení květeny. Svahy některých hor

Šútovský vodopád.

(Velký Rozsutec) a skalní výchozy na hlavním hřebeni jsou nazývány botanickými ráji. Na území NP je zaznamenán výskyt 973 druhů vyšších rostlin, často karpatských endemických druhů. Neméně bohaté je tu zastoupení příslušníků živočišné říše (210 druhů obratlovců a na 3 000 druhů bezobratlých). Nechybí zde ani medvěd hnědý. V rámci NP Malá Fatra je vyhlášeno několik maloplošných chráněných území: 14 národních přírodních rezervací, 10 přírodních rezervací, 5 přírodních památek a jeden chráněný areál.

Radek David

Vydavatel

www.nacestach-slovensko.cz

www.sumavainfo.cz

redakce@sumavainfo.cz

Pohled ze severního svahu Velkého Kriváňe na část hlavního hřebene MF se skalnatým vrcholem Velkého Rozsutce.

Průvodci divočinou – 10 let

Když v roce 2015 Katedra environmentálních studií z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně provedla šetření o vztahu Čechů k divoké přírodě, tak jedním z výsledků bylo: Pokud se v Česku vyskytuje divočina, tak je to určitě na Šumavě! Myslím si, že tento názor veřejnosti a snad i poznatek pomohli rozšířit Průvodci divočinou, kteří cyklus výprav do „nejpřírodnějších“ částí Národního parku Šumava nabízejí již od roku 2008! Osobně považuji za velmi důležité onu skutečnost, že od samého počátku nesou ve svém názvu slovo „divočina“, a tak je to také po deset let propagováno ve všech médiích.

Uprostřed divoké přírody si každý nejlépe uvědomí její sílu a neuvěřitelnou samoobnovující energii (Ždánidla u Prášíl).

Co je to divočina

Představy veřejnosti o tom, co je divočina, nejsou zcela jasné a ani odborníci nejsou v definici divočiny zcela jednotní, a proto se ani já nebudu do této akademické debaty pouštět. Výpravy s Průvodci divočinou směřují, jak je od začátku prezentováno, do „nejrozsáhlejších území v Národním parku Šumava, které dodnes zůstaly domovem velkých zvířat, která odjinud byla lidskou civilizací postupně vytlačena. Vyskytuje se zde volně rys, tetřev, jelení zvěř, tetřívka a mnoho dalších vzácných živočichů a samozřejmě i rostlin. Na Šumavě se území bez vlivu člověka rozkládají především v přísně chráněné I. zóně národního parku.“

Při osobním setkání návštěvníků s divočinou jsou reakce různé, především při samotném fyzickém kontaktu s ní. Většina lidí není zvyklá opouštět silnice, stezky, značené trasy a jiné člově-

kem vytvořené cesty, a proto se velmi diví, když přeskočí příkop a oni mohou (a s průvodcem musí) pokračovat v chůzi dále, tzv. necestou. Pokud se jde po měkkém – po lesní hrabance, po mechu, tak je to velmi pohodlné, ba může to mít skutečné rehabilitační účinky, ale to nebývá nadlouho. Šumavské (nejen) lesy jsou plné vody a rašelínik zde roste nejen v rašeliništích, ale i v podmáčených smrčinách, na rašelinných loukách a jinde a na Šumavě to znamená, že téměř všude. Protože rašelínik tvoří až z 96 % voda, tak je výsledkem mokro v botě téměř okamžitě po opuštění cesty.

Ale les to nejsou jen zelené stromy! V přírodním lese a pralese tvoří až polovinu dřevní hmoty mrtvé dřevo. To ležící Vám nyní brání v chůzi, anebo ji alespoň hodně zpomaluje. Voda a mrtvé dřevo jsou pouze dva z mnoha aspektů, které dělají z dvanácti-

kilometrového „výletu“ dobrodružnou výpravu na celý den! Nejednomu průvodci se již účastník (muž) svěřil, že to bylo skvělé, ale že by sám svou ženu do takové divočiny nedostal ani párem volů. Při výpravách si to nakonec užijí všichni, i když zpočátku mohou i skřípět zuby.

Den v divočině z pohledu účastnice

„Jak vypadá skvělý dárek k narozeninám? Ráno vstanete v půl páté, ještě v kómatu cosi posnídáte, dobalíte a vyjždíte směr jih. V osm hodin si v pekárně na Kvildě dáte kávu a čerstvě upečenou dobrotu, rychle dojedete mrknout na srať a v devět jste nastoupeni pod Kvildou v bývalém Františkově. Tam čeká šest podobných cvoků a průvodce, kterému podepíšete, že za všechno si můžete sami. A pak už jen vzhůru do divočiny. Po kamenitých cestách či bahnitých pěšinách se jde v nouzi nejvyšší, průvodce si to rázuje hustým borůvkým, půlmetrovou travou (kde jsou schované klacky a díry) a popadanými kmeny stromů zničených kůrovcem (pardon, lýkožroutem smrkovým). Do toho vás průvodce průběžně zkouší z botaniky, zoologie a horopisu – asi vrátím diplom na fakultu – a konstatuje, že jste málo přírodní, protože neokusujete muchomůrky červené a neolizujete choroše (troudnatec kopytovitý). Vydrápete se na pořádný kopec, ze kterého vzápětí lezete dolů, protože támhle je přece další. Několik cyklistů a chodců ještě dlouho bude vyprávět, jak se na hlavních turistických trasách náhle z houští vynořila skupina osmi upocených, poškrábaných individuí s rukama a pusou černými od borůvek, kteří s divným jasmem v oku přešli cestu napříč a s hlasitým čvachtáním rašelínkem se vydali na opačnou stranu, někam do hloubi lesa. Prostě idyla! Děkujeme našemu skvělému průvodci J. P. a za rok zase na šumavských procházkách!“

(Touto cestou bych rád poděkoval za literární příspěvek Martině Baruškové, účastnici výpravy s názvem „Kvildské pláně 1“)

Jak to bylo od počátku

V sobotu 3. srpna roku 2008 se konala historicky první výprava do divočiny - Vltavského luhu, a to i za účasti české televize. Předcházela tomu hektická příprava a složité vyjednávání všech zájmových skupin, které ovšem měly jeden společný cíl: Ukázat lidem zachovalou přírodu v Národním parku Šumava i na místech, kam běžně lidé nemohou, aby účastníci pochopili důvody zákazu vstupu do zvláště citlivých oblastí na sešlap, vyrušování ohrožených druhů živočichů a mnohdy i pro život člověka nebezpečných území spadajících do území divočiny.

Správa NP a CHKO Šumava tehdy stanovila podmínky pro vstup a získala výjimku ke vstupu do dotčených I. zón. Podpisem ji musel dle tehdy platné legislativy potvrdit premiér parlamentu České republiky Mirek Topolánek. Chodilo se hned na začátku do 5 oblastí, po 7 trasách a v prvním roce bylo vypsáno celkem 41 termínů, z nichž se

všechny uskutečnily, i když některé s minimálním počtem účastníků. Celková obsazenost dosáhla 65 %. Celkový vývoj počtu tras a výprav naleznete v následující tabulce.

Počty výprav a jejich obsazenost v rámci cyklu výprav Průvodci divočinou

Rok	Počet oblastí	Počet tras	Počet výprav	Počet účastníků	Obsazenost (%)
2008	5	7	41	385	65
2009	6	8	57	647	71
2010	5	7	58	686	74
2011	6	8	71	812	75
2012	6	9	77	829	70
2013*	13	18	105	890	71
2014*	14	20	108	882	82
2015*	19	27	130	1050	83
2016*	23	30	112	898	79
2017*	24	31	123	cca 1000	cca 90 %
Celkem	-	-	780 výprav	přes 7 000 účastníků	-

Přínos Průvodců divočinou regionu Šumava

Dnes patří Průvodci divočinou mezi známé a dobře zavedené nabídky pro návštěvníky Šumavy. Správě Národního parku Šumava přinesly především ohromné pole působnosti jak v rámci propagace samotné nabídky, tak především od samotných průvodců, kteří šíří filozofii a myšlenky národního parku přímo k návštěvníkům, kteří o tento druh informace mají zájem. Vybranými průvodci za divočinou se stali hned na samém začátku místní obyvatelé, kteří byli pro účely průvodcovských služeb vyškoleni Správou Národního parku Šumava. Kromě znalostí patří k jejich hlavním devízám trvalý zájem o dění a vývoj regionu Šumavy, kterým se rádi v dobrém slova smyslu chlubí. Jsou na Šumavě doma a stali se „hláskými troubami“ regionu Národních parků Šumava a Bavorský les. (K bavorským sousedům míří již čtyři dvoudenní výpravy.) Přijetí existence Národního parku Šumava jako motoru ekonomiky regionu a nutnost jeho zachování pro budoucí generace naplňuje princip trvalé udržitelnosti území na česko-bavorsko-rakouském pomezí.

Do dalšího desetiletí popřejí Průvodcům divočinou nadále jistý krok a pevné zdraví, s přírodou pak vzájemný respekt a oboustranné pochopení!

Josef Štemberk

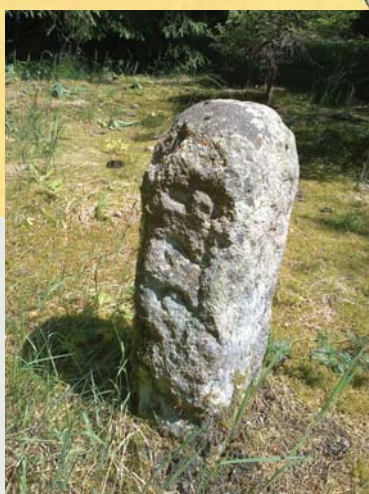
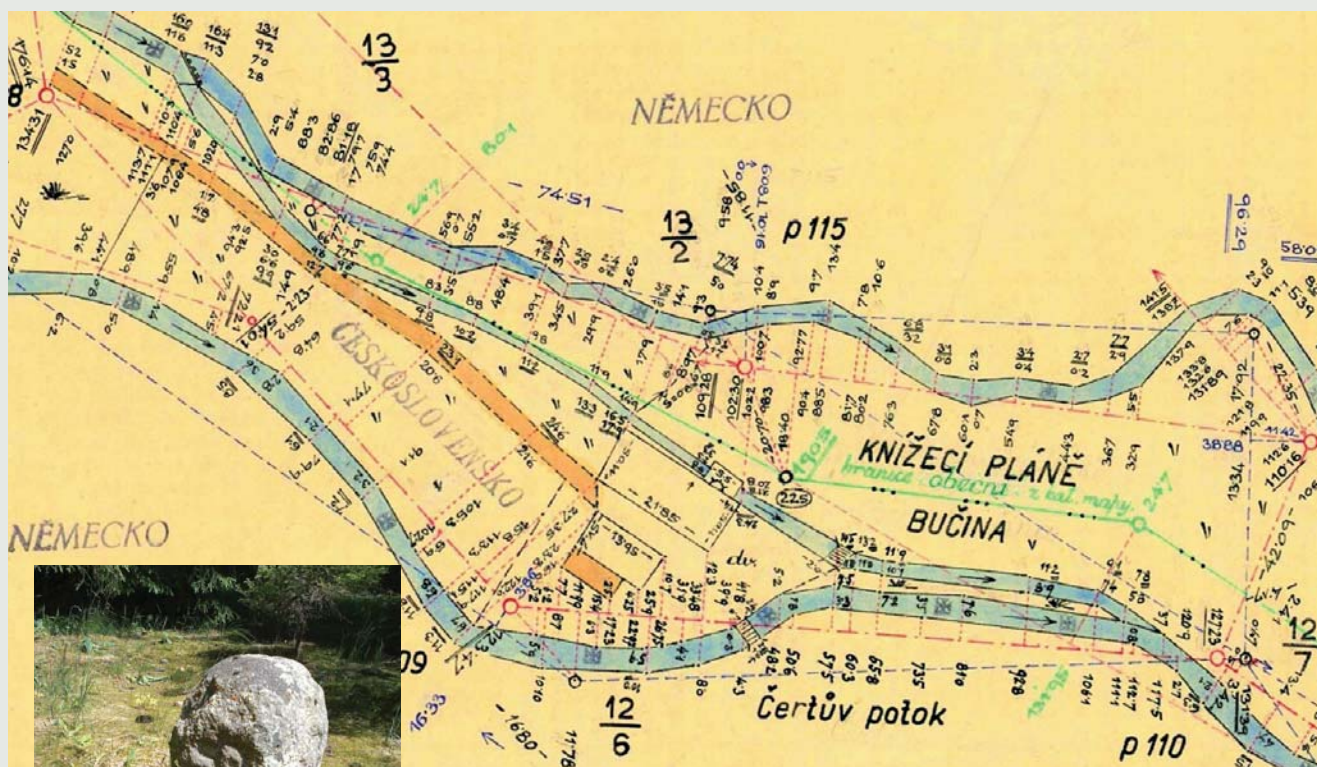
Správa Národního parku Šumava
josef.stemberk@npsumava.cz

Brodění potoků a řek patří k výpravám do divočiny stejně, jako přelézání padlých kmenů a prodírání smrkovým mlázím (Kaňon Křemelné).

O jedné šumavské pile u hranic

Na pomezí dvou českých obcí, dvou potoků, dvou států.

Mezník vyznačující bývalé správní hranice Bučiny a Knížecích Pláně (dnes vyznačuje katastry obcí Kvilda a Borová Lada).

Reichartova pila na polním náčrtku z roku 1937 z Hraničního archivu MV (pořízen při rozhraničování československo-německé státní hranice).

Těch mlýnů, hamrů a pil stávalo na Šumavě u potoků a řek nepočítaně. Šumavské pramínky byly nepatrné, o kus dál však rostly a u samot poháněly vodní kola. Nejen to. Koryta potoků se zpevňovala pro plavbu dřeva. Do historie šumavského dřevařského průmyslu se zapsala Reichartova pila a vody Čertova jazýčku.

Na pomezí dvou...

Na jih od bývalých dřevařských obcí Bučina a Knížecí Pláně, svírají hranici s Bavorskem dva potoky - Čertova voda a Červený potok. Jsou si v posledních několika set metrech tak blízko, že na mapě připomínají Čertův jazýček. Špičkou jazyka pekelníka je jejich soutok u hraničního mezníku 13D (Červený potok je zde přítokem Čertovy vody, kterážto dále odtéká do Bavorska). Na Čertově jazýčku byla kdysi dávno postavena pila, kterou vlastnila rodina Reichartova. Zařízení pily využívalo síly obou hraničních potoků. Pila stála na pomezí obou dřevařských obcí - administrativní hranice Bučiny a Knížecích Pláně zasahovala až ke špičce Čertova jazýčku.

Jak to vlastně fungovalo

Po vzniku Československa bylo potřeba „omezňovat“ nové československé hranice. Při rozhraničovací práci se v terénu pořizovaly polní náčrtky. Jeden takový se dochoval v Hraničním archivu Ministerstva vnitra a zobrazuje náš Čertův jazýček s pilou. Pořízen byl v roce 1937. Z plánu můžeme vyčíst zajímavé informace, zejména pak následující. Pila stála v katastru obce Bučina, avšak napříkladem náhon k pile začínal v katastru obce Knížecí Pláně. Kousek od vodního kola stojí mezník č. 225 rozhraničující Bučinu a Knížecí Pláně - paradoxně se dodnes dochoval a prochází jím administrativní hranice obcí Kvilda a Borová Lada. Od Červeného

potoka (u hraničního mezníku 13/3C) vedl k pile náhon, od pily pak směřoval odtokový kanál do Čertovy vody (u hraničního mezníku 12/7C). Přes Čertovu vodu a odtokový kanál vedly můstky. Náčrtek o tom sice nevyovídá, ale dvě bývalé plavební nádržky v terénu ano. Po Čertově vodě se plavilo dřevo. Pro kvalitní plávku byly na bavorské straně hranice postaveny dvě plavební nádrže. Horní nádrž Teufelsklause se nacházela pod Seewaldovou pilou (která byla součástí malé osady Na Mlýnské Mýtině), dolní nádrž Hammerklause byla zbudována kousek od Čertova jazýčku. Tyto rezervoáry vody byly přivalovou vlnou hraniční Čertovy vody pro plavení dřeva.

ních potoků

Vzpomínky vnuka pana Reicharta

Rodina Reichartova vyráběla na pile prkna a dřevěné bedny. Říká se, že nejcennější je vlastní zkušenost. V roce 2013 sepsala paměti pana Johanna Baiera paní Květa Pěničková. „Narodil jsem se 25. srpna 1927 na pile mého dědečka Reicharta v osadě Chaloupky příslušné obci Bučině. Z pily vedla důležitá cesta na Knížecí Pláně, umožňující převážet výrobky na nádraží do Lipky. Výrobky poté putovaly dále vlakem do Prahy a Vídně. Jedno z největších dobrodružství pro nás chlapce bylo na jaře plavení kmenů po Čertově potoce. Transport začínal u Seewaldovy pily v blízkosti Bučiny. Cesta pro dopravu klád byla upravena k potoku a ten byl udržován pro plavbu. Z míst, kde bylo koryto potoka zúžené, se ozýval hluk, jako když přichází bouře. My hoši jsme tam utíkali a pozorovali velkolepé divadlo. Obrovské kmeny se hromadily, stavěly se do výše a vyskakovaly ven z koryta. Muži s tyčemi je vraceli zpět do potoka. Některé kmeny však zůstaly na břehu. Majitelé pozemků se pak radovali, že získali zadarmo dřevo. Kmeny putovaly do Ohebachu a dál po Ilzu do Pasova, kde byly svázány do vorů a dopraveny do Vídně.“

Přátelství Čechů a Němců

Tenkrát státní hranice nebyla pro soužití Čechů a Němců nijak důležitá. Osady a samoty u hranic byly mezi sebou spojeny cestami, z nichž mnohé překračovaly hranice. Česká sídla byla od těch německých sice státní hranicí administrativně oddělena, nicméně představovala společně s bavorskými vískami jisté civilizační pouto - chodilo se na nákupy a návštěvy, tancovačky, poutě a výlety. Společná plávka dřeva a využití síly dvou hraničních potoků českou pilou podtrhuje skutečnost, že i tato činnost byla společnou záležitostí Čechů i Bavorů. A jelikož na Šumavě nesousedíme jen s Bavorsky, nesmíme opomenout přátelství s Rakušany.

Demoliční padesátá léta

Nejdříve se bouraly objekty právě u státních hranic, což se dotklo i Reichartovy pily. Samotné demoliční akce se v šumavském pohraničí rozběhly po provedení přesídlení v roce 1953. Problémem demolič-

Smutný pohled na Reichartovu pilu v 50. letech od bavorského břehu Čertovy vody (repro H. Fastner - Erinnerungen an Buchwald).

Pozůstatky pily.

Zpevněné koryto Čertovy vody pro plávku dřeva.

Odtokový kanál (v pozadí) do Čertovy vody.

ních akcí bylo nedodržení dohodnutých termínů - původně stanovený rok 1953 se protáhl do konce padesátých let, a to zejména kvůli vleklým majetkoprávním vypořádáním. Likvidované objekty byly navíc odstraňovány pomalu a řada bouraček (vykazovaných jako zlikvidovaných) nebyla ve skutečnosti zcela odstraněna. Co nebylo důkladně zlikvidováno, dokonalo drsné šumavské klima a příroda.

Zdeněk Šmída
zdenek.smida@email.cz

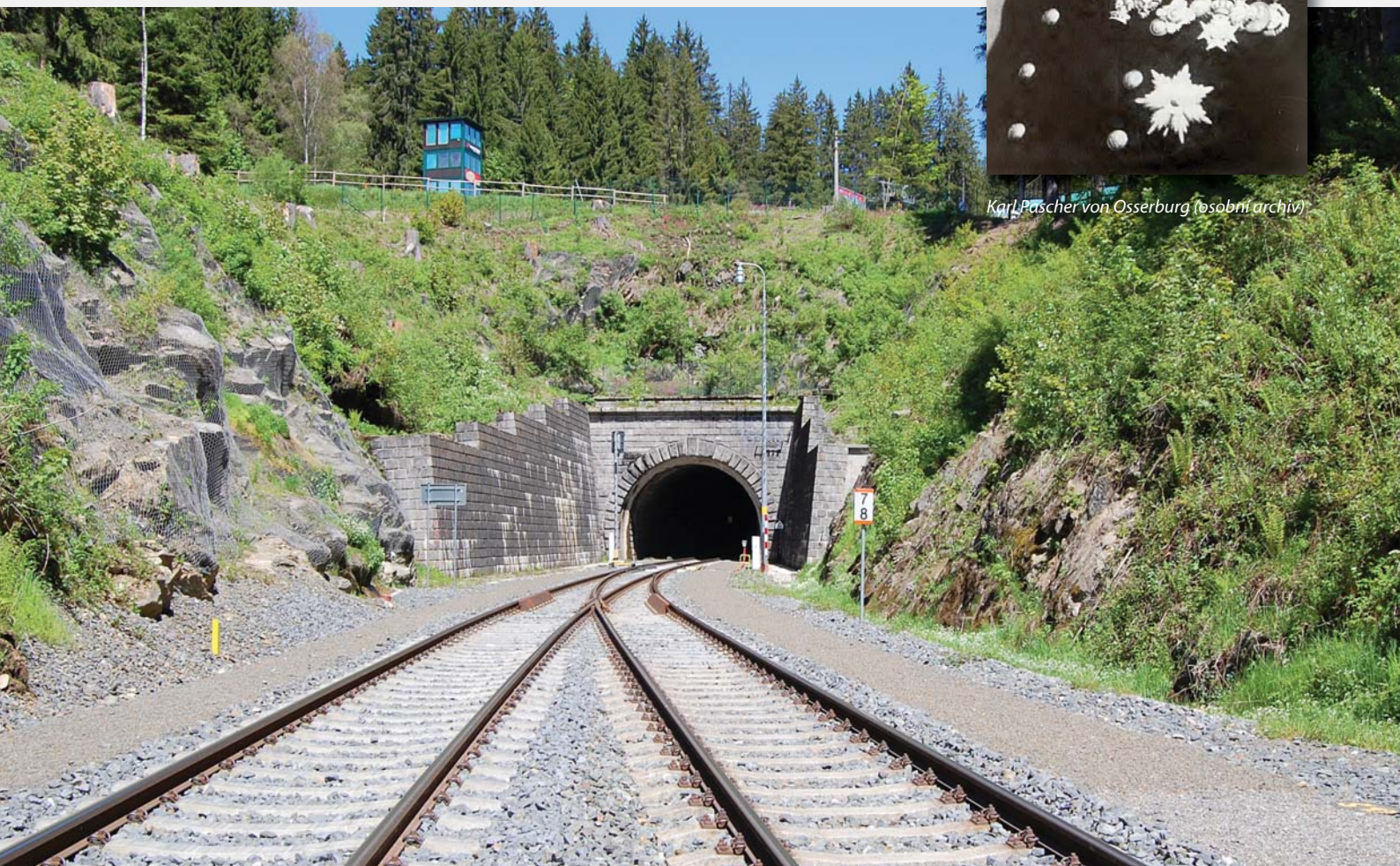
Karl Pascher von Osserburg

Významně se zasloužil o úspěch stavby Špičáckého tunelu

V době, kdy stavba dospěla na Šumavu, ve volných chvílích se věnoval studiu přírody mezi Velkým Javorem a Ostrým. Své poznatky vydal v německy psaném turistickém průvodci. Zastával řadu významných odborných funkcí - hlavní inženýr stavby železnice Plzeň - Železná Ruda, prestižní post generálního inspektora Rakouských drah. Za svou celoživotní práci pro rakouské železnice byl povýšen císařem Františkem I. do dědičného šlechtického stavu.

Karl Pascher von Osserburg (osobní archiv)

Špičácký tunel, jižní portál.

Karl (Carl) Michael Pascher se narodil dne 29. září 1847 ve Stříbře u Tachova (něm. Mies) jako třetí z pěti synů. Jeho otec Peter Pascher (1815-1892) byl původním povoláním pekař. Během své profesní kariéry byl také ředitelem důlní společnosti pro těžbu olovené rudy ve Stříbře nebo starostou města Stříbra. Matka Theresie, roz. Seifertová (1818-1896), náležela k váženému stříbrskému rodu Seifertů. Předkové rodu Pascherů pocházeli

z městečka (do roku 1945) Deutsch-Benešchau poblíž Kaplic, dnes Benešov nad Černou, okres Český Krumlov.

Karl Pascher vystudoval reálné gymnázium v Lokti u Chebu. Po získání titulu strojního inženýra na německé technice v Praze byl zaměstnán u plzeňské firmy Civilingenieur Daniel. V roce 1869 převzal na krátkou dobu vedení zeměměřičských prací připravované stavby železniční trati Plzeň - Březno

(Priesen) - Chomutov. O rok později Karl Pascher přešel do služeb tureckých drah, kde pracoval do roku 1871 na vytyčování trasy části železniční trati z Bulharska do Turecka pro světoznámý Orientexpres.

Stavba železniční trati Plzeň – Klatovy – Železná Ruda

V roce 1873 je Dipl.-Ing. K. Pascher pověřen vedením stavby trati Plzeň – Železná

Ruda (Böhmisch Eisenstein). Nově budovaná „uhelná dráha“ měla zajistit dopravu hnědého uhlí ze Severočeské uhelné pánve do Bavorska a do rychle se rozvíjející průmyslové Plzně. Investorem projektu byla c.k. Plzeňsko – Březenská dráha. Stavební práce byly svěřeny české firmě Adalbert Lann.

První výkopové práce byly zahájeny v roce 1871. Od samého začátku stavbu trati provázely finanční problémy. Velká část např. již dokončené trati byla poškozena rozsáhlými povodněmi, ale také krach na Vídeňské burze v roce 1873 finančně velmi vyčerpal investora stavby. Bez dvou vládou poskytnutých, ostře kritizovaných, finančních dotací by tato trať tehdy pravděpodobně nebyla nikdy dokončena.

Terén krajiny za Nýrskem ve směru na Železnou Rudu svým velkým stoupáním a složitou geologií podloží má zcela horský charakter. V Dešenících bylo tudíž třeba vybudovat např. viadukt o výšce 19 m, na zbývajícím úseku do Železné Rudy to bylo dalších 14 mostů a několik menších přemostění. Na tomto tzv. horském úseku projekt uvažoval tři tunely, Milenecký, Špičácký a Železnorudský, který měl být budován přímo v Železné Rudě.

Špičácký železniční tunel

Na začátku r. 1874, po dobu několika měsíců, se Karl Pascher jako hlavní inženýr věnoval hlavně přípravě stavebních prací v šumavském úseku trati. Odborné vedení stavby tvořilo celkem dalších 6 inženýrů a inspektor stavby Alois Stáně.

Špičácký tunel, budovaný v létech 1874-1877, se nachází pod východním svahem hory Špičák. Svoji délkou 1747 m a technologickou náročností stavby neměl Špičácký tunel v tehdejší Rakousku – Uhersku obdoby. Původně byl projektován jako dvoukolejný s tím, že bude prozatímně provozován pouze po jedné koleji.

Zahájení provozu na trati Plzeň – Klatovy – Železná Ruda

Nejprve byl zprovozněn (6. 10. 1876) technicky méně náročný úsek trati Plzeň – Nýrsko. Druhá část trati Nýrsko – Železná Ruda, jejichž součástí byly tři železniční tunely, Milenecký, Špičácký a Železnorudský, 20. 10. 1877. Tímto dnem byla oficiálně zprovozněna celá trať Plzeň – Železná Ruda – Alžbětín, kde bylo vybudováno společné česko-bavorské nádraží. Státní hranice prochází středem staniční budovy. Na německé straně trať pokračovala dále do Zwieselu a dolnobavorského Plattlingu. Celá trať tehdy patřila pod Plzeňsko – Březenskou dráhu až do posledního dne června 1884, kdy byla zestátněna.

Milenecký tunel, severní portál.

Turistický průvodce Šumavou a Bavorským lesem

V době, kdy byla prováděna šumavská část projektu, se Karl Pascher ve svém volném čase věnoval poznávání šumavské přírody, především prostoru mezi horskými vrcholy Javorem a Ostrým. Na Velkém Ostrém se zajímal o místo, kde snad kdysi stál středověký hrad.

Po zahájení pravidelného železničního provozu na trati Plzeň – Železná Ruda a dále do Bavorska byla zpřístupněna „neobjevená Šumava a Bavorský les“ širokým masám lidí i z dalekého okolí. To vedlo K. Paschera k napsání turistického průvodce, Führer durch den Böhmerwald, který vyšel již v r. 1878 v plzeňském nakladatelství Wedelin Steinhauser. Kniha je věnována Jeho Výsosti knížeti Karlu Antonu von Hohenzollernovi – Sigmariningu.

Výchozím místem jednotlivých tras jsou železniční stanice: Železná Ruda – Alžbětín, Špičák, Hojsova stráž, Zelená Lhota, Nýrsko a dále Zwiesel, Regen a Deggendorf v Bavorském lese.

Generální inspektor Rakouských železnic

Pět let poté, co projel první vlak z Plzně do Železné Rudy, se K. Pascher stal vedoucím provozního oddělení žel. trati Plzeň - Břežno - Chomutov. Později zastával také funkci stavebního referenta na podnikovém ředitelství v Plzni, kde řídil přestavbu tamního nádraží.

Po pětiletém působení v Plzni odchází (r. 1889) do Vídně, kde se stal členem představenstva železniční sekce. Jeho další cesta vedla na Generální ředitelství rakouských státních drah (r. 1894) ve Vídni. Zde byl krátce po svém příchodu jmenován náměstkem ředitele. V roce 1906 se stal čle-

nem ministerské rady a byl pověřen vedením dopravní sekce na ministerstvu rakouských drah.

V následujícím roce byl jmenován generálním inspektorem v představenstvu Generální inspekce rakouských železnic.

Povýšení do šlechtického stavu

Po 31 letech od zprovoznění Špičáckého tunelu obdržel K. Pascher významné ocenění. Císař František Josef I. ho 30. 11. 1908 povýšil za celoživotní zásluhy o Rakousko - Uherskou železnici do dědičného šlechtického stavu. Jako přídomek ke svému titulu si Karl Pascher zvolil von Osserburg, neboli z hradu Ostrý.

Poslední služební cesta

Během služební cesty v červnu 1910 K. Pascher onemocněl zápallem plic. Léčení v Kaltenleutgebenu u Vídně nevedlo k očekávanému zlepšení. Rozhodl se proto pokračovat v cestě do italských lázní Merano (provincie Bolzano). Za čtyři dny, ve středu 28. 09. 1910, v lázních Untermais u Merana v sanatoriu Stephanie umírá ve věku 63 let.

Na pohřeb, který se konal v neděli 2. 10. 1910 ve Stříbře, byl vypraven z Vídně zvláštní vlak, který přivezl nejvyšší úředníky z Vídeňského ministerstva železnic. Smuteční řeč pronesl stříbrský starosta von Streeruwitz a vrchní inspektor rakouských železnic, svobodný pán Wimpssen. V rodinné hrobce ve Stříbře je vedle Karla Paschera pohřbena i jeho manželka Božena.

Josef Růžička
jos.ruzicka@gmail.com

Boční
skleněný
oltář.

15 let skleněného oltáře

Skleněný oltář v kostele sv. Vintíře je obdivuhodné dílo evropského měřítka.

Přesně před 15 lety byl do kostela V Dobré Vodě u Hartmanic umístěn skleněný oltář, který dodnes láká tisíce návštěvníků.

Kostel sv. Vintíře v Dobré Vodě u Hartmanic měl svým způsobem velké štěstí. Po roce 1950 mohl být zbořen, stejně jako mnoho dalších kostelů ve vojenském prostoru Dobrá Voda, ale armáda jej začala využívat jako skladiště. Zmizelo sice veškeré jeho vybavení, ale díky tomu nebyl srovnán se zemí. Po roce 1989 došlo k jeho obnově, ale ještě na začátku nového tisíciletí byl úplně prázdný. Až v roce 2002, tedy přesně před 15 lety, se díky nápadu a šikovným rukám Vladimíry Tesařové stal tento kostel unikátem doslova evropských rozměrů, a to díky skleněnému oltáři.

„Na ten kostel jsem koukala prakticky každé ráno někdy od roku 1993 nebo 1994, kdy jsme koupili bývalou školu, která stojí naproti němu. A protože byl pořád prázdný, chtěla jsem ho zajímavě a smysluplně zaplnit. Tak jsem vytvořila skleněný oltář a také skleně-

nou křížovou cestu. Osobně to ale nepovažuji za žádný světoborný nápad. Jako katolička jsem to považovala za svoji povinnost, protože tady je to dlouhých tisíc let poutním místem, kam se za své blízké přišly pomodlit miliony lidí a mělo by tomu tak být i nadále.“

Jestli se nemýlím, jste první člověk na světě, který pro kostel vytvořil skleněný oltář – proč právě sklo?

„Protože s žádným jiným materiálem ani pracovat neumím. Možná bych mohla něco namalovat, to jo, ale na malbu jsem to v tomhle kostele neviděla. Sklo je můj život, je to materiál, který mi pomáhá realizovat mé myšlenky, mé pocity.“

Předpokládám, že to nebylo jen tak umístit skleněný oltář do kostela?

„Tak on ten oltář má bezmála šest tun, a proto musel být nejdříve provedený archeologický průzkum podzemí kostela. Zajímalo nás, jestli pod presbytářem není krypta,

nějaká dutina, která by se mohla pod ním probořit. Naštěstí tam nic takového není, ale zjistila se jiná věc, a to, že pod tím venkovním pláštěm kostela jsou zazděná gotická okna. Je tedy jisté, že je o dost starší, než jak se uvádí.“

Co bylo Vaší inspirací při uměleckém ztvárnění oltáře?

„Z výtvarného hlediska jsem se držela toho, komu je kostel zasvěcen, tedy svatého Vintíře. Ten zemřel v roce 1045 v románské době a archeologické průzkumy, které tu byly provedeny, naznačují, že tu byl postavený velký dřevěný kostel už krátce po jeho smrti. A tak jsem oltáři dala nádech románského triptychu, protože v té době se tak pracovalo. Byly to nádherné, prosté věci, které mě fascinují. Ale úžasná jsou také gotická retabula. Naopak barokní výzdoby oltářů jsou už moc zdobné, a to až přehnaně, ale v těch jednoduchých gotických a románských je prostota a síla zároveň.“

občas provádím návštěvníky a jednou sem přijel autobus bývalých lampasáků. Ti se do mě, jako do katolíka, pustili už mezi dveřmi.

Já jsem se s nimi ale bavila bez nějaké averze, bez opovržení a provedla jsem je okolím i interiérem kostela, jako každého jiného. Oni si prohlédli skleněný oltář i křížovou cestu a já je pak vyzvala, aby chom se pomodlili za své blízké. Nikdo z nich neřekl ne, zasedli do lavic a potichu se modlili. Na některých tvářích jsem si pak všimla i slz. Takové události mě pak vedou k přesvědčení, že každý člověk je věřící, jen záleží na možnostech a okolnostech jeho života, jestli jeho víra bude vidět nebo ne."

Skleněný oltář se před patnácti lety stal součástí Šumavy a tím i Vy jste se nesmazatelně zapsala do historie tohoto místa. Mě by zajímalo, jak dobře znáte právě Šumavu?

„Ačkoli jsme tu už přes dvacet let vždy většinu roku, tak Šumavu nemám moc prochozenou. Já třeba ještě neviděla šumavské slatě a třeba na Pramenech Vltavy jsem byla jednou kdysi dávno. Jenže on ten pramen není ani pravý, tak proč bych tam měla jít podruhé. Mně se totiž nechce do míst, kam míří davy lidí, protože bych tam dělala hlavně je. Zním velmi dobře dobrovodský les, kam chodím denně, a to mi stačí, jsem spokojená. Dá se říct, že tu žiju tak, jak tu žili lidé před sto padesáti lety. Tehdy se starali hlavně o nejbližší okolí svojí chalupy a jednou za měsíc vyrazili na jarmark do Su-

šice. Já jsem v Sušici sice častěji než oni, ale jsem spokojená právě tady, v Dobré Vodě.

Neříkejte, že tak málo znáte Šumavu, tak třeba taková Hauswaldská kaple pro Vás není neznámá. Vždyť toto místo zdobí další vaše dílo.

„Ano, to máte pravdu. Jenže to moje dílo tam je jen takový symbol. Není totiž důležité to, co jsme tam udělali my, ale důležité je úplně něco jiného, co asi většina návštěvníků nevidí. Jsou to ta Boží muka, která jsou naproti přes cestu - to je totiž také poutní místo, stejně jako kostel svatého Vintíře v Dobré Vodě a navíc je velmi výjimečné. Lidé, kteří dokážou cítit skryté energie nejruznějších míst tvrdí, že právě tady je jedno z těch, které je nabitě pozitivní energií. A když tam člověk přijde, bude tam sám, tak když poklekne a začne se modlit za své blízké, rozpláče se.“

Vaše díla jsou umělecky i řemeslně jedním slovem skvělá. Jak ale s Vámi hovořím, měli bychom v nich hledat ještě něco dalšího, že?

„Ano, jednoznačně. Jediné, na čem skutečně záleží, je totiž to, zda budeme či nebudeme spaseni. To je ten pravý důvod našeho putování zde. Vše ostatní jsou jen kulisy, které se v průběhu času mění. Proto se snažím svou prací na tyto stěžejní hodnoty poukázat. Oni ti naši předkové vůbec nebyli hloupí, dobře věděli, odkud vítr vane. Jsme na tom stejně jako oni, pouze katastroficky klesá počet těch, kteří o tom vědí.“

Rozhovor vedl **Jan Dvořák**
Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Už celých patnáct let sledujete návštěvníky, kteří sem přijdou. Myslíte si, že oltář, který jste dala tomuto kostelu, obdivují jen jako umělecké dílo, nebo že je to třeba i prostředek, který je donutí se zastavit, zamyslet se, zapřemýšlet také nad duchovními věcmi člověka?

„Víte, tady se nacházíme na historickém poutním místě. Tisíc let sem chodí lidé modlit se za své blízké a každé poutní místo si člověka vezme, ať už jde o věřícího nebo nevěřícího. Vidím to na těch lidech. Navíc, sama

Autorka řady děl zdobících Šumavu, Vladimíra Tesařová.

Symbolika sevřených dlaní zachycujících životodárnou vodu u Hauswaldské kaple.

Spojení původních materiálů Šumavy - kamene a skla - na bývalém hřbitově na Novém Světě.

Běhej, dokud můžeš

Polapit nejslavnějšího českého maratonce a ultra maratonce Reného Kujana není vůbec jednoduché. Pravděpodobně totiž někde běží. A když zrovna neběží, je v redakci nebo píše knihu. Příběh českého Forresta Gumpa, jak se mu také občas říká, je inspirující. A všechno to začalo velkým třeskem.

Doběhnout k nejbližšímu patníku. I to někdy představuje obrovský souboj se živly.

René jednoho dne začal běhat. S oblibou říká, že se tak stalo v okamžiku, kdy ho běhání přestalo štít. Od té doby běhá s vášní. Osud si s ním před několika roky pohrál, když jeho běžeckou kariéru přerušila vážná dopravní nehoda, která ho přivedla až do Rehabilitačního ústavu v Kladrubech. Prognózy úrazu páteře nebyly zpočátku optimistické, ale tvář v tvář osudům mnoha lidí, kteří se ocitli na vozíku, získal novou motivaci. Po půlroční náročné rehabilitaci se jakoby zázrakem vrátil zpět na trať. Na nové přátele v Kladrubech však nikdy nezapomněl, a tak si řekl, proč by jim svým běháním nemohl pomoci?

Reného vždy lákaly drsné severské země. A tak není divu, že si zamiloval právě Island. Před časem, když byl na Islandu s partnerkou na dovolené, si koupil knihu o tom, co romantického lze na Islandu zažít. Objekt ho automobilem za 24 hodin? Nuda! A co jej oběhnout za 30 dní? To představuje 32 maratonů! Odvážný nápad byl na světě a jak to bývá, může za to vlastně žena, která jej k tomuto činu vyprovokovala. A když se René Kujan do něčeho za-

kousne, musíte tomu věřit. Zvláštní bylo, že se o tento nápad ještě nikdo před ním nepokusil, a to i přesto, že Island je ostrovem běžců. Jakmile se René pustil do příprav, nepovolil, a dokonce spojil tento památný běh s pomocí hendikepovaným sportovcům u nás i na Islandu. Nezařadila ho ani skutečnost, že partnerka otěhotněla. Tak ji jednoduše s dvouměsíčním synkem vzal s sebou. Byla mu nejen oporou, ale současně technickým „týmem“ putujícím s ním v obytném karavanu. Zpočátku Renému nikdo nevěřil, ale nakonec přece jen stál na startu v Reykjavíku. V ten den se k němu přiklonil místní běžec a říká: „*My tady o tom jen pořád mluvíme, ale jestli to dokážeš, určitě tady spoustu lidí pořádně nasereš.*“ A René suše odvětil: „*Jestli my Češi něco fakt dovedeme, tak někoho pořádně nasrat.*“ A pustil se do prvních kilometrů.

Na své běžecké pouti zažil hodně příhod, které nebyly vždy tak veselé, jak je občas vypráví. Například, když ve vypůjčeném autě, kde spal jejich dvouměsíční syn, přestalo fungovat topení. Sedmý den běhu okolo

Islandu přišla na Reného velká krize. Na ostrově panovalo hrozné počasí, a hlavně silný vítr, který foukal přímo proti, ať běžel, kam běžel. Dlouhé rovinky, nepříjemná zima, nikde nikdo. A tak si kladl za cíl doběhnout k nejbližšímu žlutému patníku. Pak k dalšímu a ještě dalšímu. Kilometry nakonec pomalu přibývaly. Nevzdal to. Motivace, že neběží jen pro sebe, byla silnější. Svůj běh za velké popularity mezi islandskými běžci zdárně dokončil. Island nakonec René Kujan zdolal celkem třikrát. Poprvé kolem dokola, a pak následovaly běhy od severu k jihu a od východu na západ. Který z těch běhů byl nejtěžší? Na to nemá český Forrest Gump jednoznačnou odpověď, protože každý ten běh byl v něčem zcela jiný. Okolo ostrova byl jednoznačně nejdelší. Nejkratší byla trasa ze severu na jih, ale to běžel ze 70 % po cestách s vyježděnými kolejiemi od terénních vozů a uprostřed cesty měl přes 200 kilometrů k nejbližší civilizaci na jednu či druhou stranu. Ty chvíle byly, jak sám přiznává, psychicky nejnáročnější. Když naopak běžel z východu na západ, zažil vůbec nejhorší počasí. Meteorologická služba dokonce vyhlásila zákaz jízdy automobilům s přívěsnými vozíky, aby se nepřevrátily, a lidem doporučila nevycházet. Ztratil přitom nejvíce na váze – přes 4 kilogramy. „Pokaždé, když jsem mlel, jak se říká z posledního, uvědomil jsem si, že to nedělám jen pro sebe. Když překonám všechny nástrahy a dokončím svůj projekt,

Dvoutměsíční syn byl plně začleněn do projektu oběhnout Island.

tak to bude mít mnohem větší dopad na spoustu lidí okolo než skutečnost, že já jsem něco dokázal. To, že ovlivním třeba zásadním způsobem životy lidí, mě strašně psychicky nakopává. To je velká motivace.“

Jeho velkým snem je běžet některý ze slavných závodů 100 mil v USA a zopakovat Amundsenovu cestu z Antarktického pobřeží na jižní pól. Často se nechává inspirovat svým vzorem, Járou Cimrmanem. Třeba už v přípravě na těžký závod. „Cimrman vždy tvrdil, že když dobíháte v životě vlak, také se nepřevléknete do trenek, ale běžíte s kufrem a v kabátu. Takže já se nesnažím spolehat na nějaké preparáty, výživové doplňky nebo záračné boty, ale pracuji s tím, co člověk má a tím, že je odkázaný na minimum věcí...“

To ostatně dokázal také v letošním projektu „To dááš“, při kterém běžel jen se sedmikilovým batohem na zádech od pramene Vltavy k prameni Labe, aby za sedm dní překonal vzdálenost 360 kilometrů a inspiroval tak všechny, aby překonali sami sebe a opět pomohli vozičkářům. V průběhu akce si vystačil jen s tím, co si vzal s sebou a případně co našel v přírodě. René tímto projektem navázal na loňský běh „Cesty na vrchol“, kdy za tři týdny oběhl sedm vrcholů nejvyšších pohoří České republiky (cca 1 000 kilometrů). Přitom se podařilo nasbírat na konto České asociace paraplegiků přes 600 tisíc korun. Letos jsou jeho ambice ještě větší, rád by to „vytáhl“ až na jeden milión.

Protože je od svých tří let Jihočechem, představuje pro něj Šumava, jak sám rád říká, nejbližší pořádný kus lesa a hor. Od svých školních let tu trávil především zimní chvíle na lyžích nebo běžkách. Později, již s vytrvaleckými ambicemi, se zúčastňoval cyklistického závodu Král Šumavy a vzhledem i ke svému zaměstnání se pracovně chystá také na Ice Marathon na Lipně.

Ivan Sklenář

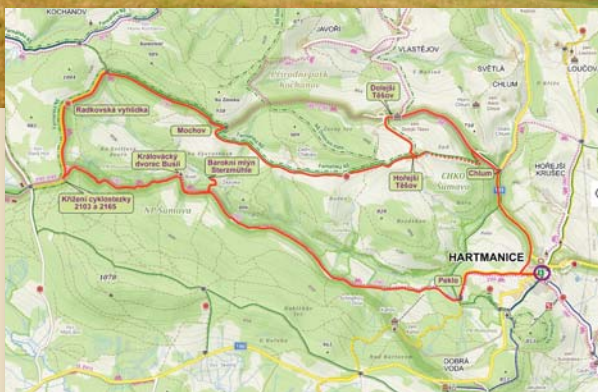
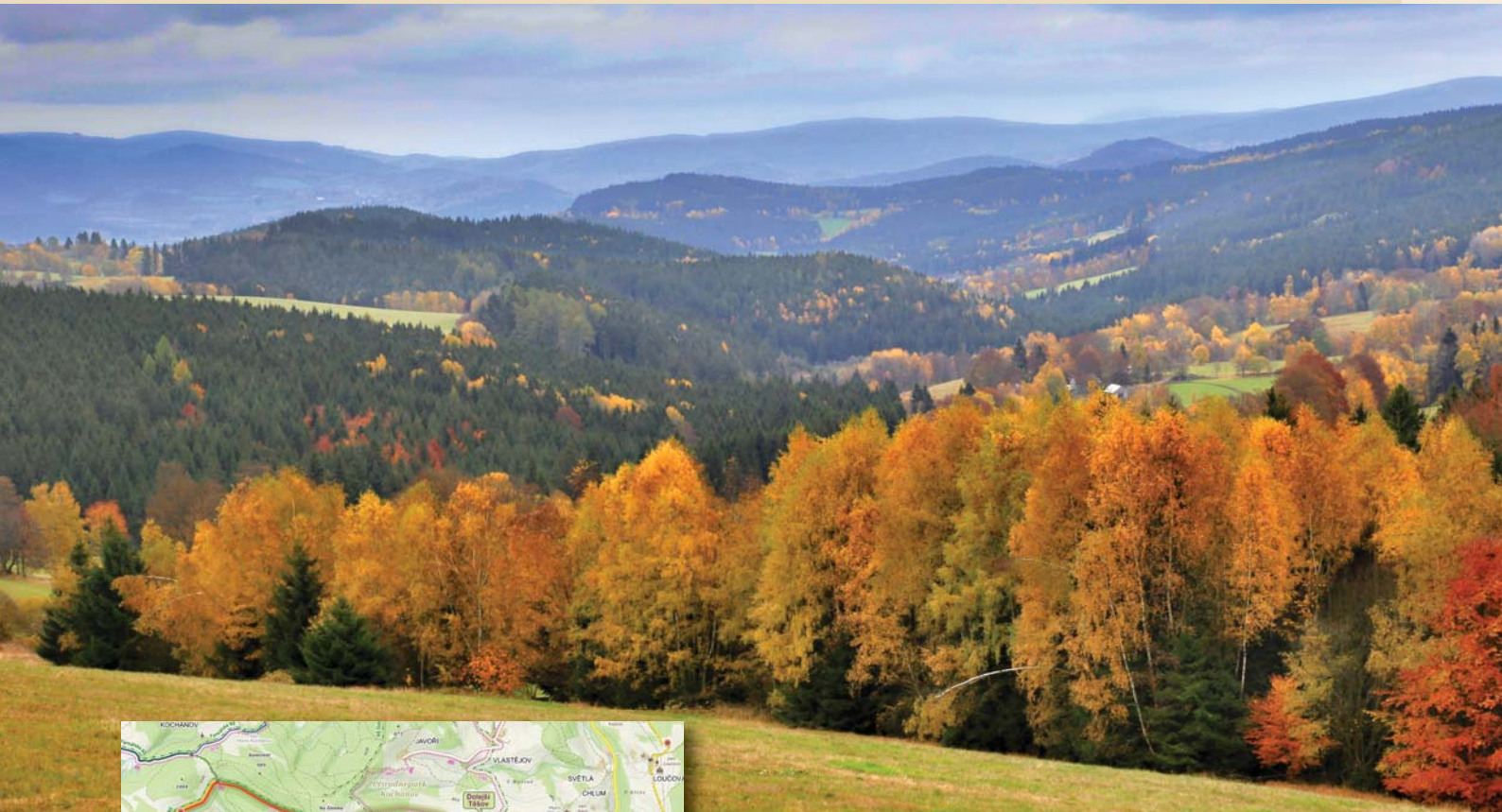
isklenar63@gmail.com

Vlevo dole: Posledních 32 kilometrů z 1311 km kolem Islandu. **Prostřední a vpravo dole:** V letošním roce běžel pro vozičkáře od pramene Vltavy k prameni Labe 360 km a zvládl to za 6 dní jen se 7kg batohem a jídlem a pitím jen co našel v přírodě.

Údolí Pstružné

Za malebnou šumavskou krajinou a její historií

Radkovská vyhlídka nad Pekelským údolím s kulisou hor.

Mnoho návštěvníků Šumavy, kteří míří od Sušice do oblasti Prášíl nebo Železné Rudy, projíždí Hartmanicemi a většinou se tady ani nezastaví. Ale ten, kdo se z Hartmanic vydá pěšky nebo na kole nad údolí říčky Pstružné, nebude litovat

Z Hartmanic nad údolí Pstružné

Z města vychází několik zajímavých a málo frekventovaných turistických a cykloturistických tras, na nichž je možno se kochat nejen nádhernými přírodními scenériemi, ale seznámit se také s historií bývalých a dnes takřka zapomenutých samot. Jednou z tras je i 18 km dlouhý okruh nad oběma stranami údolí říčky Pstružné. Lze jej absolvovat pěšky nebo na kole, omezeně i osobním autem. Převážná část vede po úzkých asfaltových silničkách rozdílné kvality. Z náměstíčka v Hartmanicích (v budově MěÚ je zde informační středisko) vychází cyklostezka č. 2103 společně s pěší žlutě značenou trasou. Nejprve krátce stoupá ke křížku u kóty 748, se širokým rozhledem na východ

přes Hartmanice na Kašperskohorsko. Západním směrem se otevře výhled do Pekelského údolí, kterým protéká říčka Pstružná (pramení pod bývalou osadou Radkov a na většině map ji najdete jako Volšovku - správně by se tak měl jmenovat jen její dolní tok, který protéká od Petrovic přes Volšovy).

Do Pekla a vzhůru - k nebi

Po 1 km klesání do místa zvaném Peklo (z něm. Höllhof, bývalá dnes již zaniklá osada) se cyklostezka kříží se zelenou značkou a žlutá turistická značka odbočuje k zámečku Karlov. Pokračujete dál po cyklostezce. Cesta začíná stoupat a místy ji zpestřují výhledy na bývalé pastviny a do údolí Pstružné (území je vyhlášeno jako Přírodní rezervace

Žežulka). Tehdejší usedlíci, převážně německé národnosti, tady v těžkých podmínkách získávali zdroje obživy. Louky a pastviny museli doslova vyrubát z nepřístupných pralesů. Práce přímo pekelná, zkrátka peklo, proto se vžil i tento název, jak uvádí Emil Kintzl v jednom z příběhů „Zmizelé Šumavy.“ Voda z potoka Pstružná byla využívána k provozu několika mlýnů a vodních pil. Dnes se z bývalých malých osad a samot zachovalo jen pár stavení. Některé z nich můžete na této trase vidět.

Barokní mlýn Sterzmühle

Mlýn je skrytý v údolí, není ze stezky vidět a nevede k němu žádná značená odbočka. Zpozorněte, jakmile v údolí uvidíte stavení

Výhled nad Hartmanicemi do údolí Pstružné.

Profil trasy nad údolím Pstružné.

Královský dvorec Busil – turistická ubytovna.

s červenou střechou. Krátce poté (od tabulky tísňového volání A28) odbočuje vpravo dolů travnatá cesta. U křovinatého porostu také najdete vyřezávané prkno na památku Miloslava Říhy, organizátora protifašistického odboje, který tady byl postřelen gestapem v roce 1943 a následně v sušické nemocnici zemřel. Po cestě sejdete ke Pstružnému potoku a za lávkou spatříte takřka 300 let starý zachovaný zděný mlýn se stodolou. Unikátní technická památka barokní lidové architektury Pošumaví v 2. polovině 18. století je chráněná od roku 1958. Zčásti roubená patrová obytná část s dřevěnou pavlačí a náhonem s dřevěnými vantroky se zachovaly zásluhou právníka a později lidového malíře obrázků na skle JUDr. Václava Hrabánka. Za tři desetiletí, která v něm s manželkou žil, mlýn nejen opravil, ale zachoval i původní stavební prvky. Objekt zaujal i filmaře - natáčely se zde scény několika filmů, z nichž nejznámější je „Obsluhoval jsem anglického krále“ od Jiřího Menzela.

Královský dvorec Busil

Další objekt, který nemůžete minout, a který reprezentuje jeden z posledních dřívějších královských dvorců je Busil (Krieg-

seisenhof). Podobně jako ostatní královské dvorce v oblasti Královského hvozdu sloužil k ochraně českého území. V roce 2006 byl prohlášen kulturní památkou. Současný vzhled obytného domu byl poznamenán rekonstrukcí ve 30. letech minulého století. Roubené konstrukce, lichoběžníkový štít se zapuštěnou pavlačí a zvoničkou jsou charakteristické pro dům šumavského typu. Historický celek doplňuje kaple Nejsvětější Trojice a vedle ní pamětní kříž, obojí z 2. poloviny 19. století. Původní hospodářské objekty byly po demolici znovu vystaveny v 90. letech minulého století. V současné době zde soukromí majitelé provozují ekologické zemědělství a agroturistiku. V turistické ubytovně se lze v letním období ubytovat. K dispozici je 5 dvoulůžkových pokojů, kuchyňka a společenská místnost.

Farmářskou stezkou zpět do Hartmanic

Po 2 km stoupání od Busilu s převýšením 150 m dosáhnete na křižovatce lesních silnic nejvyššího bodu trasy (950 m). Z cyklostezky 2103 (pokračuje do Staré Huti) odbočíte doprava takřka do protisměru na cyklostezku 2165, která spolu se žlutou turistickou značkou a Farmářskou stezkou vede od Staré Huti.

Po 1 km dorazíte k Radkovské vyhlídce. U cesty stojí přístřešek a jedna z informačních tabulí, které lemují Farmářskou stezku. Dozvíte se z nich o historii a současnosti této

takřka zapomenuté krajiny a lidích, kteří v ní hospodařili. Za námahu po několika kilometrovém stoupání budete odměněni nádhernými výhledy podél celého Pekelského údolí s kulisou šumavských kopců a hor. Za dobré viditelnosti lze dohlédnout až k Boubínu vzdáleného 40 km vzdušnou čarou. Za vyhlídkou, na rozcestí ke Kochánovu, žlutá značka končí a cyklostezka 2165 klesá se zelenou značkou po Farmářské stezce přes Mochov. Bývala tu sklárna, která zahájila provoz v r. 1494 jako první v této oblasti. Přírodní raritou je skupina přes 150 let starých močovských modřínů s výškou přes 20 m a obvodem kmene takřka 4 m. Po Farmářské stezce sestoupíte do Hořejšího Těšova (malebná vesnička ve svahu s lidovou architekturou). Z návsi dojdete po zelené značce do Chlumu a po silnici do Hartmanic. Na kole je lépe jet do Chlumu po silnici přes Dolejší Těšov (prodloužení o 1 km).

Příjezd a přístup

Do Hartmanic jezdí přes Petrovice pravidelné autobusové spoje ze Sušice. V pracovní dny několikrát denně, o víkendu pouze 2x. Stejným směrem lze přijet také autem nebo si zvolit o 3 km kratší cestu po silnici č. 169 přes Dlouhou Ves.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz

Javor na Popelné a buk na Výhledech

Putování za památnými stromy – 11. díl

Při našem dalším putování za památnými stromy se vydáme na hranice jihočeského a západočeského kraje. Budeme se věnovat hned dvěma stromům, a to javoru klenu na Popelné a buku lesnímu na Výhledech.

Javor na Popelné

Za začátku našeho putování se trochu seznámíme se samotnou osadou Popelná, do které nás dovede červená turistická značka vedoucí od Zlaté Studny směřující do Kašperských Hor, anebo žlutá turistická

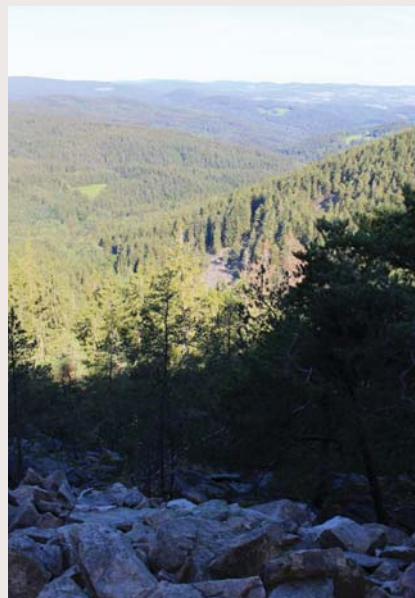
značka od Nicova. Popelná a náš javor se nachází na místě, které je často výchozím místem pro návštěvu Obřího hradu, v místě, ve kterém v dnešních dnech najdeme čtyři opuštěná stavení a funkční penzion. Nicméně ještě před sedmdesáti lety zde stálo domů devět a žilo zde 22

obyvatel.

První zmínka zmiňující se o osadě Popelná pochází z roku 1734, avšak v té době se používalo německé označení Reckenberg, a to až do roku 1951. V roce 1838 se na lesních pasekách Popelné nacházelo 14 domů, ve kterých žilo 118 obyvatel. Sčítání roku 1910 mluvilo o 52 obyvatelích mluvících pouze českým jazykem. Popelná (Reckenberg) představovala významnou lokalitu pro zpracování dřeva, především díky řece Losenici, jejíž tok poháněl dva mlýny. Od sun německého obyvatelstva po ukončení druhé světové války se nevyhnul ani obyvatelům Popelné a představoval začátek konce denního života Popelné. Domy zůstaly opuštěné a postupně celá osada začala

Javor klenu na Popelné.

Výhled z kamenného moře na Obřího hradu.

Pozůstatky keltského hradiště na Obřího hradu.

Bod nula na Výhledech.

Dub na Výhledech.

Dub letní na Výhledech.

chátrat. Pozdější úpadek lesnictví byl jednou z příčin přestavby pily na hotel, který slouží svým návštěvníkům do dnešních dnů.

Jako němý pamětník a svědek denního čilého života a ruchu na lesních samotách Popelné roste už více než 250 let javor klen. Jeho výška dosahuje 20 m a obvod stromu činí úctyhodných 320 cm (měřeno 1,3 m nad zemí). Strom byl za památný vyhlášen roku 1990.

Poblíž javoru vychází Naučná stezka Kelťové na Šumavě (otevřena v roce 2005). Tato stezka nám díky svým informačním panelům poskytne zajímavosti o Šumavě, o jejím osidlování a o keltské historii a zároveň nás přivede k nejvýše položenému keltskému hradišti v České republice, a to k Obřímú hradu. Zbytky valů tohoto hradiště byly objeveny teprve roku 1926, rozsáhlejší výzkumy zde proběhly až v roce 1988. Keltská pevnost pravděpodobně pochází z 2. – 1. století před naším letopočtem a měla sloužit nejspíš k ochraně rý-

žovišť zlata na Losenici. O stáří hradiště hovoří i objevy, kterými bylo nalezení 14 mincí z 3. – 1. století př. n. l. Nicméně se setkáváme s možností, že se jednalo i o ohrazení posvátného místa. Hradiště je tvořeno vnitřní akropolí opevněné dvojitým pásem kamenných valů a předhradí obehnané 2 m širokým náspem a zaujímá plochu 80 x 370 m. Hradiště nabízí výhled přes kamenné moře do nádherného okolí, tvořeného Losenickým údolím a na hřbet Huťské Hory.

Buk na výhledech

Buk na Výhledech je druhý strom, který v tomto čase navštívíme. Strom se nachází v blízkosti cesty vedoucí z Horské Kvildy do Povydrí. Buk letní na Výhledech byl za památný vyhlášen v roce 1992. Výška stromu činí cca 18 m, a obvod je úctyhodných 470 cm. Strom tvoří v podstatě jen jeho obvodové dřevě, neboť je z velké části vyhnílý s velkou dutinou. Jeho vzhled ho činí nepřeh-

hlédnutelný a vítá návštěvníky přicházející se potěšit pohledem nejen přes Hamerský potok na vrchol Sokol (Antýgl). A snad právě jeden z těchto pohledů dal lokalitě název Výhledey. Dřívější název lokality byl Schrollenhaid a v dnešní době zde najdeme už jen tři stavení. Hospodaření na pozemcích této lokality bylo vždy velmi obtížné, ale Schrollenhaid díky své jižní orientaci nabízel nepatrně příznivější podmínky pro pěstování rostlin. S odsunem německého obyvatelstva bylo na samotu zapomínáno, políčka zarostla trávou, na zahradách se objevily náletové dřeviny. Dnes lokalitu připomínají jen kamenné snosy, boží muka a pomalu umírající dub horský.

Jitka Maršáková

Správa Národního parku Šumava
jitka.marsalkova@npsumava.cz

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel VII.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji budeme představovat...

Vlak odjíždí ze stanice Lenora ve směru Volary. Foto: Josef Seidel, kolem roku 1910.

Šumavské železnice

Navštěvování odlehlých míst Šumavy a rozvoji turistiky nepomohlo na přelomu 19. a 20. století nic jiného více, nežli postupné rozšiřování sítě železničních spojení. Svoboda pohybu, jistá finanční nezávislost, možnost cestovat mimo rodné místo a samozřejmě volný čas byly podmínkami k „dobývání“ zajímavých cílů.

Pro Šumavu bylo zásadní především vlakové spojení mezi Vídní a Chebem, které po roce 1868 vytvořilo dopravní vazbu mezi městy České Budějovice a Plzeň. Z těchto přirozených center pak mohly být budovány železniční tratě hlouběji na Šumavu a odtud také vyráželi turisté na své výpravy.

Cestování vlakem, tak důležité pro rozvoj turistiky, bylo i jednou z podmínek k rozšíření pohlednic - obrazových zpráv z cest.

Železnice umožnila cestovat lidem, vlakem jezdila pošta a cestující posílali pohlednice, které vyráběl Josef Seidel. Dnes již legendární Seidelovy turistické pohlednice, které jsou dodnes ozdobou mnoha domácích sbírek a podle nichž si dnes utváříme obraz zmizelé „staré Šumavy“, byly samozřejmě před sto lety i oblíbenou součástí nabídky Fotoateliéru Seidel.

Zda Josef Seidel v roce 1886 do Českého Krumlova přišel pěšky, nebo přijel nějakým dopravním prostředkem, to dnes již bohužel nevíme. Rozhodně byl na pěší chůzi zvyklý, v mládí prošel v průběhu svých vandrovnických let část Čech a Rakouskem přes Vídeň až do rumunské Kluže. Později, po více než dvaceti letech, když se stal otcem, vedl k chůzi i své tři syny. Příkladem je cestování k příbuzným z Krumlova do Českých Budějovic,

kam Seidel se svými kluky zásadně chodíval pěšky. Manželka Elisabeth pak za nimi dojela vlakem. Podobně, když např. potřeboval odjet vlakem do Lince, došel pěšky z Českého Krumlova na nádraží do Velešína. Až po roce 1905 se koupil motocyklu Laurin a Klement stal J. Seidel na železnici nezávislým. Ale i potom rád využíval vlaku, nebo cestoval po svých či na kole.

Josef Seidel často jezdil daleko za svými zákazníky. Část fotografického zařízení si k nim nechával posílat poštou. A když to šlo vlakem, rád toho využil. Dodnes se na jeho kufrech určených pro transport velkých fotoaparátů zachovaly nálepky pro zavazadla posílaná po železnici. S rozvojem vlakového spojení byl také spojen hospodářský rozvoj na Šumavě. Lépe situovaní živnostníci, schwarzenberští zaměstnanci a finančně

Hleďte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museu Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

Společná nádražní budova v Železné Rudě pro českou i bavorskou železniční společnost. Foto: Josef Seidel, kolem roku 1910.

V Lenoře železniční trať prochází skálou nedaleko stanice a i v minulosti kolem chodívali pěší. Foto: Josef Seidel, kolem roku 1910.

dobře situovaní měšťané toužili držet krok s moderní dobou a stávali se tak novými zákazníky Fotoateliéru Seidel. V jejich blízkosti většinou nebyl stálý fotograf, proto rádi využívali návštěvy renomovaného Josefa Seidela a nechávali se zvěčnit před svými domy s celou rodinou.

Velmi dobré vlakové spojení mezi Českými Budějovicemi a Plzní umožnilo cestovat na turisty vyhledávané Železnorudsko. Ze Železné Rudy se stalo jedno z center podnikání Josefa Seidela, když začal spolupracovat s tamní rodinou hoteliérů Seidelových. Ještě i syn František Seidel pokračoval ve snahách svého otce a chtěl otevřít fotografický ateliér přímo v centru Železné Rudy, v čemž mu však zabránil začátek 2. světové války tomu.

Tematické nabídky a prodej pohlednic z Fotoateliéru Seidel velmi pomohlo postavení železnice do Kájova, Černého Kříže a Volar. Dále pak spojení Volar se Strakonice přes Lenoru a Vimperk. Seidel rovněž často využíval a také zdokumentoval nově vzniklé

Vlak u tunelu ve stanici Špičák. Foto: Josef Seidel, kolem roku 1910.

Vysoká budova železniční stanice byla před prodloužením trati konečnou na cestě z Krumlova na Šumavu. Foto: Josef Seidel, kolem roku 1915.

klou moderní elektrickou železniční trať Rybník – Lipenský zdvih. Ve všech místech v dosahu železnice bylo mnoho turisticky atraktivních míst, které se objevovaly na Seidelových pohlednicích a které zároveň objevovali a kupovali i turisté.

Impulsem ke vzniku nové pohlednice býval zajímavý přírodní úkaz v podobě vodopádu, jezera nebo vrchol hory. Právě rozvoj železnice rozšířil nabídku o pohlednice nádražních budov, mostů, tunelů nebo zajímavých scénérií podél kolejí. Ty se zároveň stávaly novými dominantami šumavských sídel a zásadně měnily tvář zdejší kulturní krajiny. Josef Seidel pružně nabízel nové pohlednice se železnici, které nebyly určeny pouze pro turisty, ale i pro místní obyvatele, kteří si je hojně kupovali.

Spojení železné dráhy a Fotoateliéru Seidel je živé i dnes. Příležitostí k šetrnému poznávání Šumavy jsou mimořádné vlaky spolupřipřádané Muzeem Fotoateliér Seidel a Českými drahami již od roku 2012. Nejbližší mimořádný vlak Seidel pojedje 30. 9. 2017 a zaveze své cestující z Českých Budějovic do Nového Údolí.

A symbolickou tečkou tohoto „železničního výletu“ může být třeba pojmenování expresních vlaků Českých drah z Prahy a Českého Krumlova na Šumavu jménem Josefa a Františka Seidelových, ke kterému došlo v letech 2016 a 2017.

Petr Hudičák a Zdena Mrázková
 Museum Fotoateliér Seidel, Český Krumlov
 hudicak@seidel.cz

Stabilizace památných stromů v CHKO Šumava

Takto se jmenuje projekt na ošetření památných stromů na území Chráněné krajinné oblasti Šumava, který se rozběhl v tomto roce. V projektu je navrženo 679 jedinců k odbornému arboristickému ošetření v následujícím pětiletém období, podle naléhavosti daného zásahu. Finance jsou čerpány z Operačního programu životního prostředí. A jak projekt v současnosti probíhá? Nyní jsou zrevidovány navrhované zásahy naléhavosti pro tento rok, jsou zohledněny změny

v navržených zásazích, ke kterým došlo u některých jedinců, jsou vysoutěženi dodavatelé prací – arboristé, kteří budou ošetření památných stromů, za použití lezecké techniky, provádět. Následně, po vyřízení souhlasu potřebného pro zásah do památných stromů, bude tento rok na podzim ošetřeno prvních 55 jedinců. Na závěr nás čeká vyhodnocení prací, převzetí díla, a pak příprava na další sezónu, kdy bude ošetřeno cca třikrát více jedinců památných stromů, než je plánováno v tomto roce.

Ondřej Šmíd

NABÍDKA VÝUKOVÝCH PROGRAMŮ PRO ŠKOLNÍ ROK 2017/2018

Střediska environmentální výchovy Správy Národního parku Šumava zahájila školní rok aktualizovaným vydáním NABÍDKY VÝUKOVÝCH PROGRAMŮ pro školy.

Nabídku tvoří spektrum více než 100 programů, rozdělených podle věku dětí, žáků a studentů, tedy od škol mateřských až po střední. Školní kolektivy si mohou vybírat programy jednodenní i pobytové, terénní i do učebny. Praxe z předchozích let dokazuje vysoký zájem ze strany škol a 4 střediska EV (Vimperk, Kašperské Hory, Stožec a Horská Kvilda) se mají co otáčet, aby vyhověla všem objednavatelům.

Novou nabídku v elektronické podobě si můžete prohlédnout i stáhnout na webu Správy NP Šumava v sekci „Návštěvníci“. Zde se dozvíte i více podrobností o jednotlivých střediscích environmentální výchovy.

Stanislav Čtvrtník

Manuál „Pojďme na to od lesa“

Správa Národního parku Šumava podporuje vzdělávání pedagogů a ostatních organizací v oblasti environmentálního vzdělávání formou semináře, na kterém účastníci získávají zdarma manuál environmentální výchovy a lesní pedagogiky „Pojďme na to od lesa“. Celkem 87 účastníků si v rámci července a srpna vyzkoušelo řadu praktických aktivit, jak probudit u dětí zájem o přírodu, jak připravit výukový program či celodenní výlet. Na webu Správy již nyní najdete další možné termíny tohoto vzdělávacího programu. Materiál vznikl díky podpoře Státního fondu životního prostředí.

Martina Kučerová

Šumava a Bavorský les v Chotkově paláci v Praze

Národní parky Bavorský les a Šumava připravili společně se Zastoupením Svobodného státu Bavorsko v České republice výstavu. Základní myšlenkou výstavy je představení zaměstnanců resp. dobrovolníků a jejich tematické oblasti krátkým textem, který je doplněn fotografiemi. Výstava je putovní a bude poprvé prezentována právě v sídle Zastoupení v Chotkově paláci v Praze, nazývaném rovněž „Dům U Zlatého melounu“. Slavnostní zahájení výstavy je 19. října 2017. Po ukončení výstavy v Praze na jaře 2018 bude expozice představena na Šumavě i v Bavorském lese. Finančně je podporována z Dispozičního fondu Program přeshraniční spolupráce Česká republika – Svobodný stát Bavorsko, Cíl EÚS 2014-2020.

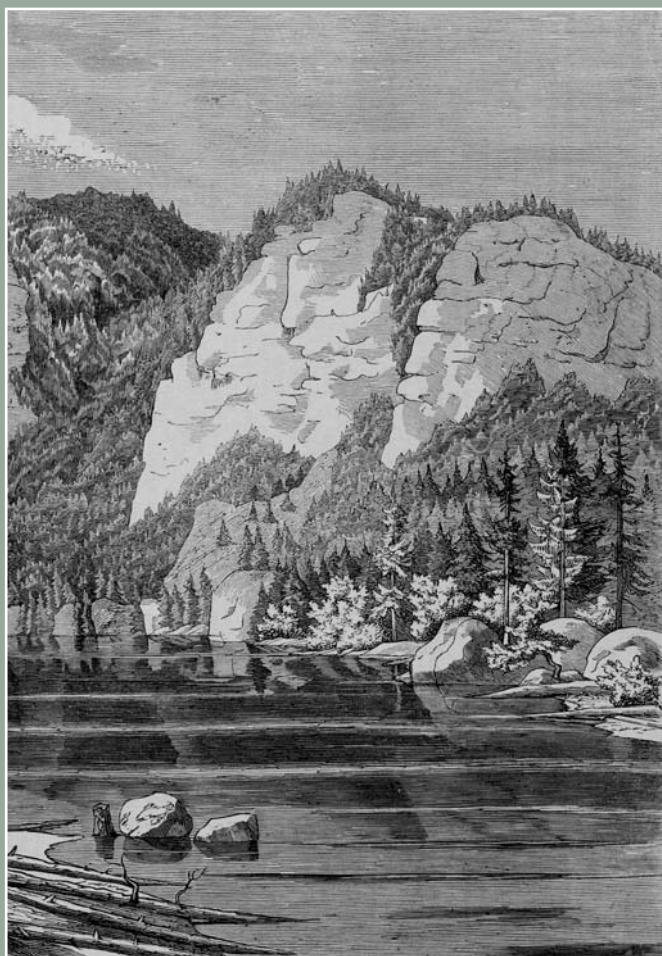
Pavel Bečka

Plešné jezero se Stifterovou skálou.

Divoká příroda, neustále se měnící - prales, jednou plný mrtvých stromů, jindy vznešený a zelený. Jak se dokáží měnit scenérie přírodního lesa dokazují naše obrázky. V 19. století zachytily ruce umělců skálu nad Plešným jezerem jako místo, kde stojí či leží mrtvé stromy nebo je zcela bez stromů. Tak asi vypadal prales u Plešného jezera po vichřicích z let 1740 nebo 1833. Mnoho stromů zde zemřelo větrem, mnohé uschly nastojato. Pod nimi ale začal růst nový les, který byl v době vyhlášení Národního parku Šumava nádherným zeleným

chrámem. A pak přišla zase vichřice a po něm lýkožrout smrkový, a zas les nabyl podoby téměř stejné, jako před 150 lety... Těžko je k pochopení, že i přes všechny tyto změny tady přežily stromy několik staletí staré.

1864

18. stol.

1993

2008

2017

ISSN 0862-5166

9 770862 516001 03

www.npsumava.cz